

ELANUL

Nr. 109
MARTIE
2011

REVISTĂ DE CULTURĂ EDITATĂ DE ASOCIAȚIA CULTURALĂ „ACADEMIA RURALĂ ELANUL”
DIN GIURCANI, COMUNA GĂGEȘTI, JUDEȚUL VASLUI

93 de ani de la revenirea Basarabiei la România

Dan RAVARU

Întinerul rusesc

Aflat „au carrefour des empires” (La răscrucea imperiilor) care au fost, uneori, doar puteri militare, poporul român și-a croit o cale proprie de supraviețuire, folosindu-se de fragilul echilibru rezultat din anularea reciprocă a dorințelor lacome ale vecinilor, sau intrând el însuși în luptă, exploatând potențialul adversarilor, ca la competițiile marțiale de astăzi.

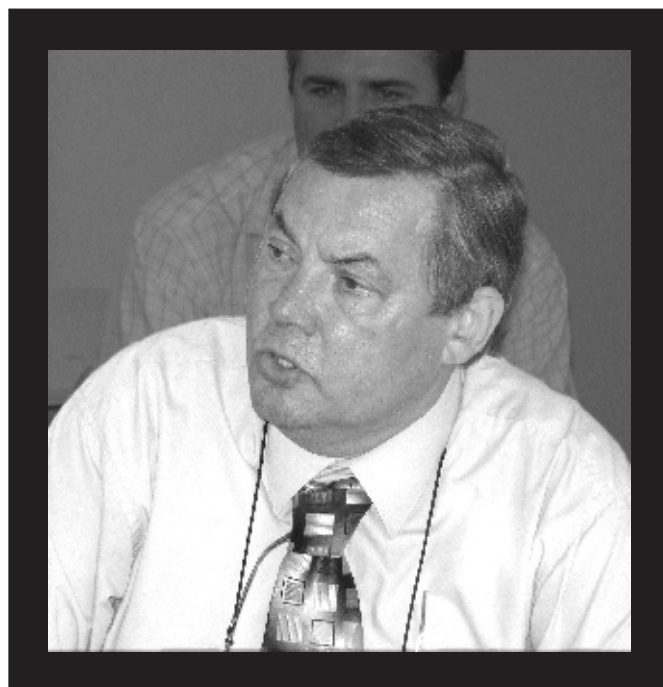
Rivalitățile dintre tătari și maghiari, dintre aceștia și polonezi, mai târziu dintre Imperiul Habsburgic și cel Otoman, au ajutat în timp la menținerea intactă a formațiunilor statale românești, între aceleași hotare, apărate de românii numiți moldoveni sau munteni, adesea moldo-valahi.

Toate acestea până la apariția rușilor. Popor slav (denumirea de “sclavi” vine de la “slavi”), rușii au beneficiat din plin de hazardurile istoriei. După ce au stat 250 de ani sub jugul tătarilor, grupându-se în jurul Moscovei, un fost orașel al cneazului Dolgoruki, unde stăpânii mongolici adunau dările, rușii au cunoscut o nemaipomenită extindere teritorială, reușind să se apropie și de români. Sub acoperirea unei ortodoxii pervetite în răpirea de pământuri străine, țineau să ne elibereze, chipurile, de sub turci, de fapt să înlocuiască un jug de lemn cu unul de fier.

După tatonări între frații de credință din Muntenia și Moldova, între care și atragerea unei fiice a lui Ștefan cel Mare la Moscova, unde a murit în temniță, sau coruperea unor prelați ortodocși, ori a unor pretendenți la tron, rușii trec la acțiuni directe. Profitând de naivitatea lui Dimitrie Cantemir, ilustru cărturar și prost politician, Petru cel Mare pătrunde în Moldova, călcată pentru prima oară de cizma rusească, dar, din fericire, este înfrânt la Stănilești. Din nefericire, însă, comandantul otoman, care-l înconjurase, îi putea nimici întreaga armată și îl putea lua prizonier, a fost corupt de țarina Ecaterina cu mult aur și, se spune, cu încă ceva... Altfel, Rusia se întorcea la statutul său anterior, de țara semi-asiatică, și nu ne mai dădea dureri de cap. La Stănilești s-a încheiat primul dintre cele cinci războaie ruso-turce, care au devastat Țările Române timp de un secol și au avut drept rezultat răpirea Basarabiei în 1812. Unul dintre acestea, care a durat 4 ani (1735-1739), era să se încheie cu acceptarea de către boierii moldoveni a supușeniei rusești, norocul nostru a fost că rușii au fost obligați să se retragă. A urmat o altă perioadă dificilă, caracterizată astfel de Karl Marx: „Războaiele Rusiei împotriva Turciei au loc întotdeauna când la granița de apus a Rusiei domnește pacea și când Europa este ocupată, într-un fel sau altul, în altă parte.

- continuare în pagina 4 -

IOAN MANCAȘ a trecut în neființă

(20 iulie 1951, Bârlad - 29 martie 2011, Vaslui)

În numărul viitor vom acorda *In memoriam* un spațiu mai larg
OMULUI DE CULTURĂ plecat prea devreme dintre noi.
Dumnezeu să-l odihnească !

Drumul Siretului ilustrat în descoperiri monetare de pe teritoriul județului Galați

Sorin LANGU

Apele curgătoare au fost dintotdeauna sursă de hrană ca și cale de comunicație. Siretul și Prutul, datorită poziției lor – străbat Moldova de la nord la sud – au constituit, încă din cele mai vechi timpuri cele mai simple căi de comunicație. Acest lucru este demonstrat de mulțimea așezărilor, de diferitele surse documentare și arheologice¹ și de mărturiile numismatice. În rândurile care urmează dorim să urmărim situația descoperirilor monetare pe ultimul tronson, și anume pe teritoriul actualului județ Galați. Actualul județ Galați a fost o zonă locuită din cele mai vechi timpuri.²

- continuare în pagina 2 -

Drumul Siretului ilustrat în descoperiri monetare de pe teritoriul județului Galați

- urmare din pagina 1 -

Poziția geografică deosebită (între Siret, Prut și Dunăre) a fost un avantaj mereu fructificat de popoarele care s-au perindat prin zonă. În plus apropierea de Dobrogea a făcut din zona Galaților o zonă de tip "coridor", interferență între zona stepei cu cea a luncii Dunării și cea deluroasă.

Perioada de care ne ocupăm este cea cuprinsă între secolele III-XVIII, tocmai pentru a ilustra cât mai convingător aserțiunea potrivit căreia drumul Siretului a fost folosit din cele mai vechi timpuri și până astăzi.

În secolul III se înregistrează o primă monedă la Liești,³ o monedă rară, un sestert de tip "Provincia Dacia", tip emis la Sarmisegetusa, Apulum sau Viminacium între 246-257,⁴ unicul exemplar,⁵ pentru mult timp, din afara provinciei fiind găsit la Liești, din păcate fără alte detalii. Un al doilea exemplar, care provine dintr-o colecție particulară, va fi publicat în curând.⁶

După retragerea aureliană circulația monedei mărunte se reduce considerabil, schimburile comerciale se diminuează, tezaurele descoperite datorându-se mai mult migratorilor care se revărsau în valuri. Un prim tezaur apare la Movileni de Tecuci și constă în 26 de monede de aramă care provin de la Tiberiu II Constantin și Mauriciu Tiberiu și are ca *terminus post-quem* anul 600.⁷ Acest tezaur se încadrează într-un orizont mai larg de tezaure din aceeași perioadă: Horgești – jud. Vaslui, și Grumezoaia – jud. Vaslui.⁸ Al doilea tezaur provine de la Galați, este ascuns în jurul anului 680 și constă în 12 hexagames de argint de la Heraclius și Heraclius Constantin.⁹

Timp de câteva secole nu se mai înregistrează monede pe traseul Siretului în zona Galațiului, efect atât al evenimentelor politice (interpunerea celui de-al doilea Țarat Bulgar, tulburările din interiorul Bizanțului etc.), cât și monetare (criza de monetar, ruralizarea în spațiul balcanic etc.).¹⁰

Legată de revenirea Bizanțului la Dunărea de Jos în 971 este moneda lui Tzimiskes descoperită la Tecuci¹¹, descoperire ce trebuie privită cu circumspecție, fiind singura monedă de acest tip de la est de Carpați cu locul descoperirii indicat, alte 4 monede de la Tzimiskes aflându-se în muzeele de la Iași (2) și Chișinău (2).¹² Este posibil ca moneda să fie achiziționată din alte părți (probabil Dobrogea) sau să fie ulterioară (probabil Vasile II), situații întâlnite de altfel.

Primele monede care pătrund sunt cele de la Șendreni¹³ și Liești¹⁴, provenind de la Roman II (1028 – 1034). Moneda de la Șendreni este deosebit de importantă deoarece ea datează ultima fază a culturii Dridu¹⁵, fiind descoperită într-o așezare de acest tip pe malul lacului Cătușa.

Ambele monede jalonează drumul Siretului indicând o penetrare rapidă spre nord.

Moneda de la Liești poate fi pusă în legătură cu raidurile pecenege din zonă, la Liești, dar și în apropiere, la Umbrărești, descoperindu-se complexe funerare nomade¹⁶.

Urmează monedele de la Mihail IV (1034 – 1041), una descoperită în împrejurimile orașului Galați¹⁷, și două în jurul Tecuciului¹⁸, așadar tot pe direcția Siretului. Această prezență este întărită de o monedă de la Constantin IX (1042 – 1055), tot din împrejurimile Galațiului¹⁹, și se încadrează în circulația generală din Moldova acestei perioade. Din a doua jumătate a secolului XI, pe fondul unor probleme economice a Bizanțului (scăderea conținutului intrinsec al nomismelor, cheltuieli excesive, etc.)²⁰, circulația monetară suferă o lipsă de numerar ce afectează și teritoriile de la nordul Dunării.

Drumul Siretului este folosit și după întemeierea statului moldovenesc el aducând numeroase beneficii statului dintre Carpați și Nistru, dar și orașului Galați, comerțul de pe drumul Siretului având ca terminal Galațiul, după 1540. Un tezaur este descoperit la Galați – Vadu Rașcu²¹ și constă în 126 monede de aur de proveniențe diverse: altâni otomani, ducați maghiari și imperiali, florini, țechini venețieni etc. Tezaurul valorează foarte mult

aparținând probabil unui negustor care l-a îngropat în sec.XVII. Din sec.XVIII datează alte tezaure: cele de la Tecuci, Țigănești, Țepu²² și Umbrărești²³ dominate de moneda otomană și de cea rusă.

După cum se vede în această scurtă prezentare monedele descoperite de-a lungul Siretului jalonează una din cele mai vechi căi comerciale de la est de Carpați. Descoperirile monetare se concentrează de-a lungul Siretului, alcătuind peste 75% din totalul descoperirilor din județul Galați. O explicație ar fi poziția de tranzit a județului Galați, el făcând parte din culoarul de trecere a turancilor. Fără pretenția de a epuiza tema, considerăm că scurta analiză a circulației monetare în județul Galați din perspectiva drumului Siretului a adus unele precizări în legătură cu relațiile comerciale din secolele III – XVIII.

Note:

1. C.Ilie, M.Nicu, *Situri și puncte arheologice din județul Galați*, în *Danubius*, XXI, 2002, passim.
2. *Ibidem*.
3. I. Winkler, *Moneda PROVINCIA DACIA*, SCN, V, 1971, p. 154.
4. Nikola Crnobrnja, *Novac provincije Dakije u zbirci Svetozara St. Dušana*, Beograd, 1993, p.27, I. Winkler, *Moneda PROVINCIA DACIA*, SCN, V, 1971, p. 157, C. Gazdac, *Circulația monetară în Dacia și provinciile învecinate de la Traian la Constantin I*, vol. I-II, Cluj-Napoca, 2002, p. 206-207, 321, 561-591, I.Glodariu, *Istoria României. Transilvania*, I, Cluj-Napoca, 1997, p.119, C.Munteanu, *Repertoriul descoperirilor monetare de tip Provincia Dacia*, în *Acta Terrae Septemcastrensensis*, II, Sibiu, 2003, p.107 – 125, C.Găzdac, *Aspects of coin circulation in Roman Dacia, in Roman Coins Outside the Empire. Ways and Phases, Contexts and Functions. Proceedings of the ESF/SCH Exploratory Workshop, Raziwill Palace, Nieborow (Poland), 3-6 september 2005*, Weteren, 2008, p.269-294, Agnes Alföldy – Găzdac, C.Găzdac, *The Coinage „Provincia Dacia” – a Coinage for one Province only? (AD 246-257)*, în *AMN*, 39-40/1, 2002-2003, p.247-258.
5. Exemplare au circulat pe teritoriul întregii Dacii, și chiar în zonele apropiate, ca Illyricum, Pannonia sau Moesia Superior.
6. *Acta Musei Tutovensensis*, 7, 2011, sub tipar.
7. I.Dimian, *Câteva descoperiri monetare bizantine pe teritoriul României*, în *SCN*, I, 1957, p.194-195, C.Preda, *Circulația monedelor bizantine în regiunea carpato – dunăreană*, în *SCIV*, 23, 3, 1972, p.404, E.Oberlander – Târnoveanu, *La monnaie byzantine des Vie-VIII siècles au-delà de la frontière au Bas-Danube. Entre politique, économie et diffusion culturelle*, în *Histoire et mesure*, XVII – 3-4, 2002, p.36
8. *Ibidem*.
9. I.Dimian, *op.cit.*, p.196-197, C.Preda, *op.cit.*, p.401, E.Oberlander – Târnoveanu, *op.cit.*, p.53.
10. G.Ostrogorsky, *History of the Byzantine State*, Rutgers University Press, 1969, p.156-260.
11. Costin C. Kirilăscu, *Sistemul bănesc al leului și precursorii lui*, vol. I, București, 1997, p.454.
12. V.Spinei, *Moldova în secolele XI – XIV*, Chișinău, 1994, 123-124.
13. D.Gh.Teodor, *Descoperirile arheologice de la Șendreni-Galați*, în *Danubius*, I, 1967, p. 130 și urm.;
14. V.Spinei, *Moldova*, p.122.
15. D.Gh.Teodor, *Descoperirile arheologice de la Șendreni-Galați*, p. 130 și urm.
16. V.Spinei, *Moldova*, p.436-437, fig.3.
17. *Ibidem*, p.122.
18. *Ibidem*, p.122; Idem, V.Spinei, *Monede bizantine din spațiul est – carpatic*, în *SCN*, VIII, 1984, p.80-81.
19. *Ibidem*.
20. G.Ostrogorsky, *op.cit.*, p.331; S.B.Dașkov, *Dicționar de împărați bizantini*, București, 1999, p.303; D.M.Metcalf, *Coinage in South – Eastern Europe 820 – 1396*, London, 1979., p.68-70 ; M..F.Hendy, *Coinage and money in the Byzantine Empire 1081-1261*, *Dumbarton Oaks, Center for Byzantine Studies, Trustees for Harvard University, Washington, D.C.*, 1969, p.4.
21. Adina Berciu-Drăghicescu, *Repertoriul descoperirilor monetare de pe teritoriul Moldovei (secolele XIV-XVI)*, în *CSSȘA*, II, 1990, p.67.
22. C.Ilie, M.Nicu, *Tezaurul monetar medieval descoperit la Țepu, județul Galați*, în *Danubius*, XXV, 2007, p.45 și nota 2.
23. A.Vilcu, *Moneda otomană în Țările Române în perioada 1687-1807*, Brăila, 2009, p.313.

Costachi Conachi – debutant postum ca poet

Mircea COLOȘENCO

Publicația *Bucovina*, Gazetă românească pentru politică, religie și literatură, cum se subintitula, care apărea la Cernăuți (1848-1850), a tipărit, pe prima pagină a numărului 5 din ziua de vineri 11 martie 1849, două poezii de Costachi Conachi: *Silvia* și *Ochi frumoși*.

Până atunci, poeziile marelui boier, deopotrivă de mare cărturar, decedat la 4 februarie 1849, la peste optzeci de ani, circulasera în manuscris. Debutul editorial se va produce în deceniul următor: *Poesii. Alcătuirii și tălmăciri*. Iași, 1856, cu o precizare a Caterinei Conachi-Vogoride, din 5 april 1856: „Ca fiescu omagiu cătră pomenirea părintelui meu, Logofătul Conachi, și în nădejde că aceste a sale scrieri ar pute aduce țării noastre vre un folos, slujind de înzăstrare și adaos literaturii pământene – le dau la iveală”. Confirmarea avea să vină.

„Conachi, cel mai complex și mai profund poet erotic de până la Eminescu, scria în urmă cu trei decenii acad. Eugen Simion, referindu-se la începuturile poeziei naționale, comune *Meșteșugul stihurilor românești* pentru a instrui și a face plăcere unei *prea cinștite cucoanel...* Erosul provoacă, așadar, nu numai poezia, dar și prozodia.” (Eugen Simion. *Dimineața poezilor*. Cartea Românească, București, 1980, p.280).

De altfel, poetul-cărturar era inițiat în tainele geometriei ca inginer hotarnic, fiind un virtuos în cunoașterea limbilor vechi (elina), orientale (turca) și moderne (franceza). Descendent din familia de răzeși, era cel mai bogat latifundiar al timpului, urcând pe treptele arhondologiei moldovene până la aceea de logofăt și candidat la scaunul de domnie al Principatului Moldova (1834), fiind preferat Mihail Sturdza de către Sublima Poartă. (Paul Păltănea. *Note la o genealogie a familiei Conachi*, în *Limbă și literatură*, 1986, p.640-647).

În presa românească a veacului al nouăsprezecelea, îi vor mai apare și alte poezii, cum sunt, de pildă *Slănicul* (1819, avg.3) și *Ah, durere*, în revista „România literară” a lui Vasile Alecsandri (Iași, nr.19, 21 mai 1855). În aceeași publicație, Costachi Negri va semna o notă de prezentare privind viața și opera logofătului poet (nr.6, 6 febr. 1855), anunțând apariția vol. *Poesii*, menționat mai sus, urmat de a doua ediție, în 1887, cu același cuprins: o sută de poezii originale și cinci traduceri. În secolul al douăzecelea, edițiile poeziilor lui Costachi Conachi se vor datora lui Ion Pillat (București, 1940), Ecaterina și Alexandru Teodorescu (București, 1963), Efim Levit (Chișinău, 1978).

Opera lui s-a bucurat de aprecieri de critică literară. În 1821, publicația „Biblioteca românească” (Budapesta, 1821, 1829-1830, 1834) îl include printre cei 15 scriitori de expresie română (Petre Maior, Al. Beldiman, Ioan Teodorovici ș.a.) cu lucrări originale și traduceri. Lista continuă cu enumerarea celor care contribuie bănește la cultura română, cumpărând cărți ori donând bani pentru tipărirea lor. Așa a procedat nu o dată și C.C., sprijinind, de exemplu, revista „Albina românească” a lui Gh. Asachi, abonându-se, în 1830, cu zece exemplare și achiziționând tot atâtea din vol. *Tratatul de Pace de la Adrianopol*, editat de Institutul „Albinei” din Iași. (Să mai adăugăm faptul că, în același an 1830, C.C. a făcut parte din delegația de moldoveni care a alcătuit textul *Regulamentului Organic*, alături de vistiernicul Iordache Catargiu, vornicul Mihail Sturdza, aga Gh. Asachi și vistiernicul Const. Cantacuzino.)

Filoromânul Wilhelm von Kotzebue (1813-1887), diplomat rus și scriitor german, căsătorit cu o româncă din familia Cantacuzinilor, a tradus poezii populare românești (*Miorița*, *Novac*, *Constantin Brâncoveanu* ș.a.) și culte din creațiile lui C. Conachi, C. Negruzzi și D. Bolintineanu. La 1873, în „Revista contemporană” din București, G. Sion a publicat conferința *Suvernire despre poetul Conachi* ținută în sala Ateneului Român, iar Grigore Andronescu va publica un studiu dedicat operei poetice a lui C.C. în „Revista literară”.

Peste ani, se vor înmulți exegezele și materialele documentare.

Vor scrie doct și cu aplomb: Gh. Bogdan-Duică (1903), N. Iorga (1921), Ch. Drouhet (1930), D. Popovici (1942), G. Călinescu (1954), Paul Păltănea (1986), Al. Piru, Paul Cornea, Neagu Perianu ș.a. Cuvintele lui G. Călinescu întregesc portretul boierului cărturar-poet: „Cum poetul nostru e un Petrarca ras în cap, cu chip de faun oriental, cu ișlic, antereu și iminei, ducând omagiul până la târârea în pulbere și la închinarea ortodoxă și tristețea occidentală până la pandalii și istericale, efectul e dintre cele mai originale.” (G. Călinescu. *Istoria literaturii române. Compendiu*, Editura pentru literatură, 1968, p.50.)

Opera lui Costachi Conachi își are locul de cinste în sfera patrimoniului spiritual național românesc.

Sculptură de Marin Rotaru.

93 de ani de la revenirea Basarabiei la România

- urmare din pagina 1 -

Niciodată situația internațională nu a fost atât de favorabilă planurilor de cucerire ale țarismului ca în 1762, când marea curvă Ecaterina a II-a s-a urcat pe tron” (apud Ion Stafi – „Spovedaniile Basarabiei”). Alt război, cel din 1789-1792, îi va aduce pe ruși la Nistru.

Între 1806-1812, Rusia va ocupa, practic, Principatele Române, cu intenția unei anexări definitive. Amenințarea invaziei napoleoniene îi va face pe ruși să-și diminueze treptat pretențiile, mulțumindu-se în final cu teritoriul românesc dintre Prut și Nistru, care va primi denumirea improprie de „Basarabia”. Administrația impusă de noi stăpânitori va cunoaște mai multe etape, din ce în ce mai strivitoare pentru români, de fiecare dată accentuându-se tendința de rusificare. Mai întâi se păstrează o oarecare autonomie, teritoriul fiind administrat teoretic de un sfat obștesc, în frunte cu boierul moldovean Scarlat Sturza, stabilit de mult timp în Rusia. O vizită a țarului Alexandru I, copleșit de nemulțumirile localnicilor, duce la stabilirea unui „Așezământ”, care asigura unele drepturi. Acest „Așezământ” a fost, însă, anulat în 1828, când au fost introduse în Basarabia legile și instituțiile care funcționau în întreaga Rusie. Este numit un guvernator militar, în județe sunt trimiși „nacialnici”, care să supravegheze populația și să adune impozitele, limba română este interzisă în administrație, actele oficiale sunt redactate numai în limba rusă. Ion Stafi, în lucrarea citată, ne dă lista completă a guvernatorilor, iar unul dintre aceștia, Șeveko, telegrafînd țarului Alexandru al II-lea, în 1879, că „Basarabia Românească nu mai există”, realizează o recunoaștere implicită a originilor etnice ale locuitorilor, conform zicalei „gura păcătoșului adevăr grăiește”. De altfel, în 1867, tot în mod oficial, fusese interzisă orice formă de educație în limba română. Dacă noi, românii, am putea fi părținitori în problemele Basarabiei, iată în continuare mărturia străine culese de Ion Stafi în legătură cu starea localnicilor. Împăratul Alexandru al II-lea declara: „Sunt profund nemulțumit că toate intențiile mele bune nu s-au realizat și neregulate au ajuns la apogeu, din care cauză oameni nevinovați lasă căsuțele lor și tot avutul și fug de la noi căutând adăpost peste hotare”. La rândul său, contele Vorontov mărturisește: „Situația economică a Basarabiei era mult mai bună sub conducerea moldovenilor decât sub conducerea rusească, aici în Basarabia, unde e încă barbarism, oameni fără vină sunt băgați în închisori, bătuți, jefuiți și arși”. Cele mai impresionante considerații rămân cele ale lui Durnovo, savant rus, ministru al educației, amplexarea citatului fiind, credem, necesară: „Ce-am făcut noi într-o sută de ani pentru populația moldovenească, pentru progresul ei cultural? Nimic! Căci toate școlile înființate acolo n-au decât scopul de a transforma pe români în velicoruși. Niciunul dintre episcopii de acolo nu știe românește. Oricât de mic ar fi un popor, el cere să fie respectat, e mândru de existența sa și nu vrea să servească de îngrășământ rușilor, nemților, ungușilor sau altor popoare... Românii au luptat vitejește contra turcilor și maghiarilor pentru țara lor și au mers cu rușii la Plevna în 1877-1878: 14000 de

români basarabeni au căzut pe câmpurile de luptă din depărtata Mancurie. Limba română e înlăturată din biserică. Basarabia a rămas foarte în urmă față de România. Populația rusă venită aici ca funcționari-rusificatori n-a ridicat pentru localnici nici prosperitatea materială, nici moralitatea, supunând străinilor întreaga populație moldovenească, rămasă până azi într-o profundă ignoranță.”

Moscova nu s-a mărginit la metodele obișnuite de rusificare, subliniate mai sus, a adăugat din plin colonizările și strămutările de populație. Autoritățile au adus în Basarabia grupuri numeroase de ruși, ucrainieni, găgăuzi (creștini de origine turcă), bulgari, polonezi, germani, evrei, de diferite profesii, iar cei care doreau să se ocupe de agricultură primeau câte 70 de hectare de pământ. Totodată, în timp ce

pământul roditor era dat străinilor, moldovenii erau ademeniți în alte părți ale Rusiei - Caucaz, Siberia, Turchestan, Ținutul Amurului - cu mari suprafețe de pământ, de cele mai multe ori, neroditor. De aici, multitudinea etnică din Basarabia și impunerea limbii ruse ca mijloc de comunicare.

După cum am mai amintit, rușii au exploatat cu cinism, în propriul lor folos, comunitatea credinței ortodoxe. În fruntea Bisericii dintre Prut și Nistru a fost numit mitropolitul Gavriil Bănulescu-Bodoni, personalitate controversată. Pe de o parte, a înființat la Chișinău un seminar duhovnicesc, în care se predă în patru limbi (greacă, latină, rusă și română), o bibliotecă, o tipografie cu cărți românești, dar și rusești. Tot el, însă, aduce clerici și profesori ruși, structuri bisericești administrative de la Moscova, tipărește, în final, numai cărți rusești, urmează, apoi, doar mitropoliți ruși, unul dintre aceștia, Pavel Lebedev, interzice total limba română în biserici, închide 340 de biserici în care se slujea în limba română, arde toate cărțile bisericești tipărite în limba noastră, își încălzește, astfel, timp de trei ani palatul.

Aceasta era situația românilor din Basarabia la începutul secolului al XX-lea: fără școli, fără biserici, fără dreptul de a-și folosi propria limbă.

Preliminarii

În pofida prigoanei generale, românii de peste Prut, de peste Nistru și de mai departe încearcă să-și impună voința națională. Numai în perioada 1812 - 1815, peste 5.000 de familii basarabene trec Prutul în Moldova, pe care, rămasă sub turci, o considerau drept o oază de libertate în raport cu situația din teritoriile administrate de ruși. De aceea, guvernatorii trimiși de Moscova vor interzice orice contact între malurile râului despărțitor, inclusiv conversații sau revederi ale rudelor. În arhive se găsesc nenumărate mărturii privind urmărirea unor persoane bănuite de simpatii promânești, de asemenea, informații despre tratative între domnitorii români privind o posibilă eliberare a Basarabiei: „Moldovenii de la Chișinău, tineri din bune familii - scria la 21 martie 1864 Kotzebuie, guvernatorul general, într-un mesaj - au legături cu lașii și Bucureștii și

pledează pentru unirea Basarabiei cu Principatele”.

Totodată, intelectualii basarabeni erau abonați la publicații din România sau colaborau chiar la acestea, în același orizont înscriindu-se și prezența la Chișinău, încă din 1840, a unor trupe teatrale românești. Lupta pentru păstrarea ființei naționale îmbracă adesea un aspect cultural. În 1912, anul tristului centenar al răpirii teritoriului românesc dintre Prut și Nistru, are loc un veritabil reviriment al ideii naționale. La București, Nicolae Iorga organizează o mare expoziție și editează lucrarea intitulată, semnificativ, „Basarabia noastră”. Bogdan Petriceicu Hașdeu, el însuși de peste Prut, va organiza, în 1990, SOCIETATEA ROMÂNILOR BASARABAENI - MILCOV, denumire mai mult decât simbolică.

Peste Prut, rușii au marcat și ei, în felul lor, anul 1912. Peste 300 de români basarabeni au fost arestați pentru că au protestat împotriva sărbătoririi adevăratului act de tâlhărie petrecut în urmă cu o sută de ani. Anton Moraru și Ion Negrei, autorii lucrării „Anul 1918. Ora astrală a neamului românesc”, dau numeroase exemple de patrioți basarabeni gata să se sacrifice pentru cauza românească. Iată unul dintre acestea: „Mai întâi vom vorbi despre Ștefan Cârjeu, basarabeianul care, pentru activitatea sa pe țărâm național, a cunoscut persecuțiile țariste. La 18 februarie 1906, din ordinul colonelului Burkov, șeful secției de jandarmi din Chișinău, în baza articolului 21 al Codului Rusec, cu privire la apărarea statului, Ștefan Cârjeu a fost arestat la Cahul. Cine era acest Ștefan Cârjeu? S-a născut la 1 ianuarie 1887 la Cahul. Avea doar 19 ani când a fost arestat de poliția secretă țaristă. În procesul anchetei i s-au adus acuzații conform articolului 130 al codului penal al Rusiei, care prevedea contracararea propagandei subversive. Semnificativ este, însă, următorul amănunt: în dosar este indicat că inculpatul se declarase de „naționalitate română”. Nu trebuie neglijate nici acțiunile din țară ale patrioților români interesați de soarta fraților de peste Prut. S-au remarcat, într-o fază inițială, Gheorghe Asachi, Costache Negruzzi, Vasile Pogor, Toma Stamatî, Aleecu Russo, mai apoi, după formarea statului român, Alexandru Ioan Cuza, Mihail Kogălniceanu, Vasile Alecsandri, Matei Millo etc. Cel mai important rămâne, desigur, Mihai Eminescu, pe-ale cărui scânteietoare luări de poziție le vom urmări călăuziți de Anton Moraru și Ion Negrei: „Milionul de români din așa numita Basarabie rusească este deschegat și ținut cu sila departe de poporul românesc”; „Rusia nu se mulțumește de a fi luat o parte mare și frumoasă din vatra Moldovei, nu se mulțumește de a fi călcat peste granița firească a pământului românesc, ci voiește să-și ia și sufletele ce se află pe acest pământ și să mistuiască o parte din poporul român. Rusia nu a luat această parte din Moldova pentru ca să-și asigureze granițele, ci pentru ca să înainteze cu ele, și nu voiește să înainteze decât pentru a putea stăpâni mai multe suflete”; „Chestiunea Basarabiei va rămâne amânată până la un război viitor, în care Rusia va fi biruită, iar nu biruitoare”.

Prezicerile poetului, izvorâte dintr-o profundă înțelegere a istoriei, au început să se adevărească. Mai întâi, războiul ruso-japonez din 1904 - 1905, în teatrul de operațiuni fiind trimiși mulți moldoveni, așa cum s-a procedat și mai târziu, în Afganistan. Prin rușinoasa înfrângere suferită din partea recent modernizaților, pușinilor dar vitejilor japonezi, imensul imperiu rus se dovedește a fi colosul cu picioare de lut, cum i se mai spusese, prăbușirea sa a început să fie considerată iminentă. Pe acest fond sunt inițiate ample mișcări revoluționare, cu substrat diversificat, social, național, de obicei cu amândouă tendințele.

Basarabia nu putea fi nici ea ocolită de aceste devastatoare stări de spirit. Profitând de reformele lui Stolipin,

se deschide calea școlilor naționale, a administrației locale prin sistemul zemstvelor și, în primul rând, a presei. Imediat apare o serie de publicații, majoritatea interzise pe parcurs: „Basarabia”, „Viața Basarabiei”, „Moldovanul”, „Basarabia reînnoită”, „Luminătorul”, „Făclia Țării”, „Glasul Basarabiei”, „Cuvânt Moldovenesc”, „Școala Moldovenească”. În acest context se impun figurile luminoase ale unor patrioți ca ieromonahul Gurie, preoții M. Ignatovici, Al. Baltaga, proprietarii P. Dicescu, V. Oatu, V. Stroescu, avocații E. Gavrilă, S. Murafa, oamenii politici D. Ciugureanu, P. Halippa, I. Pelivan, I. Inculej.

În 1914, odată cu primul război mondial, pentru oricine era clar că Europa, și Rusia în primul rând, vor fi altfel. Faptul acesta îl simțeau și cei peste 600.000 de moldoveni chemați sub arme. Mersul războiului, eșecurile nejustificate, viața tot mai grea pe front și în spatele acestuia, bănuiala unor trădări la cel mai înalt nivel, fenomenul Rasputin au dus la apariția unor tot mai extinse nemulțumiri, pe care le împărțeau, desigur, și basarabeni, poate mai mult decât ceilalți. Totodată, războiul a contribuit la cunoașterea și recunoașterea între ei a românilor, aflați în diferite armate, luptând adesea unii contra altora. Foarte important a fost faptul că pe frontul românesc se aflau unități rusești aliate, în rândul cărora erau mulți basarabeni. Cel mai cunoscut dintre aceștia rămâne poetul Alexei Mateevici, autorul celebrului poem „Limba noastră”, un adevărat imn închinat dragostei de neam și țară a tuturor românilor. Ostașii noștri se întâlneau și se descopereau în cele mai diverse împrejurări. Un veteran al luptei basarabenilor, cunoscut mai târziu drept „moș Codreanu”, povestește că la Odessa s-a întâlnit cu un ostaș sârb și a încercat să se înțeleagă cu el în limba rusă. Deodată descoperă că amândoi, românul basarabeian în uniformă rusă și vlahul din Timoc, vorbesc aceeași limbă.

A venit și februarie 1917, când în Rusia izbucnește mult-așteptata revoluție.

Începuturile luptelor pentru Unire

Guvernul Provizoriu instituit după Revoluția din februarie în capitala Rusiei, care pe atunci se numea Petrograd, a avut de la început o atitudine ambiguă în problema națională. Oficial s-a pronunțat pentru suprimarea tuturor îngrădirilor sociale, confesionale și naționale, dar în practică nu a făcut nimic pentru susținerea intereselor naționale ale popoarelor subjugate. În Basarabia, evenimentele de la Petrograd au dus la apariția unor diferite asociații pe bază profesională sau ideologică. S-a acționat asupra vechilor organe țariste, în primul rând jandarmeria și poliția. În locul guvernatorului Basarabiei s-a instituit un comisariat pe întregul ținut și altele subordonate în cele 8 județe. Aceste comisariate nu promovau, însă, interesele naționale ale moldovenilor, ele erau formate mai mult din ruși și evrei. De aceea poliția continua să terorizeze populația în unele zone, iar în biserică încă se mai înălțau rugăciuni către fostul țar rus.

Spiritul național moldovenesc și românesc iese, însă, în curând la iveală. La 13 martie 1917, la redacția ziarului „Cuvânt moldovenesc” se reunesc mai mulți intelectuali basarabeni în frunte cu Pantelimon Halippa, susținut de Vladimir Herta, Petre Gore și Simion Murafa. La 26 martie, în acest ziar apare îndemnul: „Acum ori niciodată putem noi singuri să ne hotărâm soarta noastră. Acum ori niciodată să dăm dovezi în lume că și noi suntem un popor vrednic de a trăi pe acest pământ”. În continuare, pe 2 aprilie 1917 atitudinile devin mai explicite, se preconizează un adevărat proiect politic al românilor din Basarabia, în sensul formării unui partid și al obținerii autonomiei teritoriale. Deocamdată nu se proclamă ideea Unirii,

dar articolul respectiv are titlul "La luptă în Unire". Acum are loc ședința de constituire a "Partidului Național Moldovenesc", în fruntea căruia se vor afla personalitățile amintite mai sus, la care se adaugă generalul Matei Donici și arhimandritul Gurie. Pe 9 aprilie 1917, tot în ziarul "Cuvânt Moldovenesc" este publicat programul acestui partid, care își stabilea o serie de obiective: Lupta moldovenilor pentru libertate cetățenească și națională, obținerea unei largi autonomii, legi speciale pentru Basarabia, administrație locală în limba poporului, limba națională în școli, mitropolie moldovenească, serviciul militar în Basarabia, în armată comenzile să fie date moldovenește. În paralel, militarii moldoveni concentrați la Odessa formează, la 30 martie 1917, Partidul Progresist Moldovenesc, în frunte cu căpitanul Emanuil Catelli, stegarul Ion Păscăruță și doi soldați. Cerințele lor erau, în principal, următoarele: autonomia totală a Basarabiei, cu respectarea drepturilor minorității, limba moldovenească scrisă cu alfabetul latin folosită în toate instituțiile, reforma agrară, autonomia bisericii.

Pe 18 aprilie 1917 are loc la Odessa un congres al tuturor moldovenilor din acest oraș, la care participă personalități de diferite orientări. Un rol tot mai mare îl au organizațiile militarilor moldoveni, în special comitetul lor din Odessa. Acolo sunt organizate pentru prima oară cohortele moldovenești, care protejau pe românii basarabeni de jafurile dezertorilor ruși. S-au format, inițial, 16 cohorte de câte 100 de ostași, alcătuind un regiment înfrățit cu regimentul doi vânători din armata română. La Chișinău funcționa, însă, și un comitet militar rusesc, a cărui primă intenție a fost să preia puterea și să aresteze pe membrii comitetului militar moldovenesc. Totodată apare o nouă primejdie. Ucraina își proclama independența, dar parlamentul acesteia, Rada, intenționează să încorporeze la noul stat Basarabia. De la 6 septembrie 1917 apare ziarul "Soldatul Moldovan", în jurul căruia se formează un nou comitet, condus de colonelul Furtună. Un alt eveniment important a fost convocarea, la 20-27 octombrie 1917, a Congresului Militar Moldovenesc.

Existau, însă, și forțe dușmănoase, care intenționau păstrarea dominației rusești, forțe care au început organizarea unei soviete, alcătuite din ucraineni, ruși, evrei, bulgari, găgăuzi. Exista o puternică propagandă rusească prin numeroase organe de presă finanțate de la Moscova. Sovietele agitau o problemă socială, încercând să-i atragă pe muncitori și țărani, de fapt îi interesau numai păstrarea Basarabiei în fostele granițe ale Rusiei. În mod special propaganda acționa asupra muncitorilor, încercând să-i convingă pe aceștia de distanțare față de ideile naționale, concentrându-se numai asupra revendicărilor de ordin social. Țărănimea a început să se organizeze și ea, mai întâi în limitele propuse de "Regulamentul comitetelor agricole", decretat de guvernul provizoriu. În același spirit s-a încercat și organizarea unor soviete ale țăranilor. Are loc, însă, un congres al țăranilor din Basarabia, la care uneltirile rusești s-au dezvoltat pe deplin. Când țăranii moldoveni au cerut să se vorbească la congres în limba latină, minoritățile au susținut limba rusă. Treptat spiritul românesc s-a impus și aici.

Studentii basarabeni s-au atașat de la început ideii naționale, organizațiile lor au decis în bloc înscrierea în Partidul Național Moldovenesc. Ei au cerut deschiderea de școli naționale, organizarea unor catedre de limbă română și de istorie a românilor la universitățile din Odessa și Kiev.

Idealul școlii naționale s-a situat în prim plan și a mobilizat în acest sens forțele patriotice din Basarabia și Transnistria. Și învățătorii au cerut congrese, la care au fost dezbătute idei îndrăznețe. De exemplu, profesorul I. Fratimar a propus să fie alipite la Basarabia părțile locuite de români în ținuturile Herson,

Ovidiopol și Odessa. La congres a avut loc intervenția ostașului Cocârlă, care a spus învățătorilor: "Dacă de la toamnă ne veți mai învăța rusește, vă vom da afară pe toți din sat". O problemă inițial controversată a fost cea a preoțimii, asupra căreia se exercita, încă, idealul comunității ortodoxe, totodată în rândurile sale erau mulți ruși, ucraineni, bulgari, găgăuzi. Totuși clerul s-a dovedit atașat și el ideii naționale, în contrast cu vârfurile rusificate. Arhimandritul Gurie spunea: "Preoțimea trebuie să vorbească aceeași limbă pe care o vorbește poporul, ca să nu mai fie ceea ce a fost până acum. Preotul trebuie să fie cel mai bun apărător al naționalității. Ceea ce crede poporul că suntem, aceea trebuie să fim".

Astfel preoțimea s-a încadrat plenar în mișcarea națională din Basarabia, participând la marile evenimente ale timpului. Dintre luările de poziție ale patrioților basarabeni se impune să subliniem câteva dintre acestea. Simion Murafa spunea: "Moldovenii noștri au fost totdeauna cei dintâi care au luptat pentru ideile revoluționare rusești, dar acum a sosit vremea să luptăm pentru nevoile noastre moldovenești". Capitanul Emanuil Catelli declara: "Moldovenii, care au tăcut timp de 106 ani, trebuie să vorbească azi mult mai tare, să li se audă glasul, nu numai până la Petrograd, ci până la Londra, la Paris și la Roma. Căci ei sunt români, numai rușii i-au degradat la rolul de moldoveni. Căci, după dreptate, noi ar trebui să scriem pe steagul nostru: Trăiască Moldova noastră cea veche, Moldova românească a lui Ștefan Vodă". Cu totul impresionantă a fost cuvântarea soldatului Ion Codreanu la congresul învățătorilor: "Eu sunt un om fără învățătură, n-am fost nici un ceas la școală. Dar știu ce înseamnă limba mamei, căci pentru dragostea ce i-o port, am fost închis la Varșava și la Kronstadt. Pentru noi nu poate fi ceva mai sfânt decât limba noastră moldovenească. M-a durut adineaori, când câțiva dintre D-voastră l-au supărat pe dl. Gore, spunându-i că limba noastră nu e limbă românească. Apoi eu, fraților, am citit prin fel de fel de cărți și am căutat să văd cine suntem noi. Și am aflat că în adevăr noi suntem români. Spuneți fără frică orișunde, români suntem, români ne cheamă".

Cucerirea Unirii

După revoluția din februarie, în Basarabia a avut loc o adevărată explozie a organizării naționale și sociale. Ion Stafii ne prezintă o parte din acest tablou extraordinar de diversificat: Partidul Național Moldovenesc, Partidul social-democrat, Partidul socialiștilor revoluționari, Partidul social-democrat muncitoresc rus, Partidul evreiesc "Bund", Partidul social-moldovenesc, la acestea se adăugau instituțiile profesionale, tribunalul regional, avocatura, Uniunea ziariștilor, Uniunea învățătorilor. De asemenea, în rândul unităților militare erau diferite alte organizații, iar în paralel existau soviete: al deputaților soldați, al deputaților muncitori, al deputaților țărani. Pe lângă toate acestea, activau diferite societăți ca: "Renașterea", a studenților moldoveni din Odessa, Liga femeilor moldovence, condusă de Elena Alistar, apoi organizații ale comunității etnice - bulgară, găgăuză, evreiască, poloneză, germană, ucraineană. Cel mai important rol îl jucau, însă, comitetele militare în colaborare cu Partidul Național Moldovenesc. Cei care reprezentau interese străine organizează congresul al II-lea al sovietelor din Basarabia (20-26 septembrie 1917). La lucrările acestui congres au participat 33 de delegați, dintre care unul singur era moldovean. În opoziție, pe 29 septembrie 1917 Comitetul Executiv Militar Central Moldovenesc pregătește o mare adunare a soldaților. Pe data de 20 octombrie 1917, 898 de delegați reprezentând pe

30.000 de soldați basarabeni se adună la Chișinău, la Palatul Libertății. A doua zi, Congresul Soldaților și ofițerilor moldoveni redactează o rezoluție privind autonomia Basarabiei, caracterul național al armatei, o nouă administrație a ținutului, precizări privind problema pământului, educația, cultura, școala și, de asemenea, a fost discutată situația moldovenilor de peste Nistru. La congres soldatul moldovean Toma Jalba din Transnistria rostește celebra întrebare: "Cui ne lăsați pe noi, moldovenii, cei ce suntem ruși din coasta Basarabiei și trăim pe celălalt mal al Nistrului? Noi rămânem ca șoarecii în gura motanului. Frații noștri, nu ne lăsați, nu ne lepădați, nu ne uitați."

Cel mai important rezultat al Congresului Militar Moldovenesc a fost decizia constituirii Sfatului Țării drept parlament al Basarabiei autonome. În acest organism urmau să fie desemnați 120 de deputați, 84 dintre aceștia fiind moldoveni, iar 36 minoritari. Se mai adăugau 10 locuri pentru moldovenii de peste Nistru. Deci, la Congres s-a determinat structura reprezentativă a deputaților din Sfatul Țării, avându-se în vedere partidele politice, grupurile sociale, mișcările naționale, cooperatiste, studențești, feministe, etc. La 2 noiembrie 1917 a avut loc ședința Biroului Organizatoric pentru constituirea țării, la care s-au împărțit în mod proporțional locurile celor 36 de deputați ai minorităților naționale: 10 - ucrainenilor, 10 - evreilor, 2 - nemților, 2 - țiganilor, 5 - velicorușilor, 2 - bulgarilor, 2 - găgăuzilor, 1 - polonezilor, 1 - armenilor, 1 - grecilor. Pe 21 noiembrie 1917 are loc prima ședință în plen a Sfatului Țării, într-un palat pe care flutura drapelul tricolor. Episcopul Cetății Albe, Gavriil, a oficiat un tedeum în limba română, apoi a sfințit drapelul național al regimentului moldovenesc, iar corul protoereului M. Berezovschi a interpretat "Deșteaptă-te, Române" și "Pe-al nostru steag e scris unire". Încep lucrările Sfatului Țării cu strigătele "Trăiască democrația! Trăiască Republica Moldovenească!". Este ales ca președinte Ion Inculeț, susținut de Elena Alistar, Pantelimon Erhar, Pan Halippa, locotenentul Cotoros. La cuvântul, de asemenea, o serie de vorbitori, unii dintre aceștia opunându-se ideii naționale românești și cerând pentru ruși și evrei dreptul la unități teritoriale independente. Dar Ion Pelivan va face o declarație convingătoare: "În 1812 noi am fost ruși din trupul Moldovei și alipiți la împărăția rusească. Întotdeauna s-a întâmplat așa în istoria Moldovei: când se luptau între ei cei doi hoți, rusul și turcul, nu suferea vreunul din ei, ci sârmanul nostru neam moldovenesc. Așa și la 1812, lui i s-a rupt o coastă din trup ca să i se dea țarului rusc. Turcul ne jefuia, dar nu se băga cu cizmele lui murdare în sufletul nostru strămoșesc. Rusia se băga cu păslele sale în sufletul, în inima poporului" (după Anton Moraru și Ion Negrei).

Problema principală care se ridică în fața Sfatului Țării era activitatea devastatoare a trupelor rusești bolșevizate, care se dedau la jafuri, violuri, distrugerii pe teritoriul Basarabiei. Pentru apărarea populației au fost organizate unități militare, cohorte noi, au fost numiți comisari moldoveni în județe. Totuși, situația devenea din ce în ce mai gravă. La 2 decembrie 1917 este proclamată Republica Democratică Moldovenească. Sfatul Țării considera că, pentru evitarea dezordinii generale din Rusia, popoarele trebuie să se unească și să formeze state naționale. Pentru moment, din punct de vedere tactic, se dă o declarație în sensul păstrării legăturilor cu o posibilă Federație democratică rusească. Sfatul Țării, în calitate de structură conducătoare a Republicii Democratice Moldovenești, stabilește o serie de măsuri concrete: convocarea Adunării Constituante, naționalizarea pământului, organizarea producției alimentare, a unor alegeri democratice, egalitatea în drepturi a tuturor minorităților, organizarea școlilor naționale.

Aceste măsuri erau, însă, combătute de evrei, care doreau o organizare a unei Republici Federative Moldovenești, iar bulgarii nu acceptau termenul de Republică Moldovenească, ci de Republică Basarabeană. După proclamarea Republicii Democratice Moldovenești, se formează și un guvern, denumit Consiliul Directorilor Generali, în număr de 9. Noul guvern se străduia, în continuare, să organizeze o armată a republicii. La Tighina începe organizarea unei divizii de artilerie, ostașii moldoveni veniți din Herson se constituie în opt companii, iar la Bălți sunt organizate alte opt companii moldovenești. Totodată, la Chișinău se adună husari basarabeni. Toate aceste unități militare vor participa, la 25 decembrie 1917, la o paradă urmată de sfințirea drapelului. Totuși aceste forțe nu puteau să oprească o posibilă invazie bolșevică. De aceea se încearcă întâi întărirea trupelor Sfatului Țării cu voluntari ardeleni, foști prizonieri din armata austro-ungară. Disensiunile politice devin tot mai grave, constituindu-se trei direcții: Blocul Moldovenesc, cu o tendință profund națională, care urmărea apropierea de România; Frațiunea țărănească și socialiștii revoluționari moldoveni, cu o atitudine moderată; reprezentanții minorității naționale (ucraineni, bulgari, evrei, germani, ruși, găgăuzi), care doreau ca Basarabia să rămână în componența Rusiei. Cei mai mari dușmani ai românilor rămăneau bolșevicii locali, ale căror nume - Iakir, Krusser, Meerson, Zilderman - sunt întrutotul semnificative. La aceștia se adaugă propagandiștii trimiși de Lenin personal, care urmau să activeze atât în Basarabia, cât și în România, în scopul alcătuirii unor structuri statale de tip sovietic, în fruntea acestora aflându-se S. Rosal. Acesta încearcă o lovitură de stat la Iași, dar va fi arestat și executat în urma unei acțiuni a generalului (viitor mareșal) Prezan.

În acest amalgam politic și militar, singura salvare a constat în chemarea armatei române. În fruntea trupelor chemate se afla generalul Broșteanu, care declara: "Noi nu întorcem armele împotriva prietenilor noștri, ci ne înțelegem rostul de oameni cinstiți, rămânând tovarăși credincioși până la urmă. Ridicați-vă cu toții și alungați cetele netrebnice care pradă și omoară. Ușurați-ne datoria noastră, înlăturați lupta între noi și ei". Armata română a reușit să impună ordinea și liniștea, iar în ianuarie 1918 unitățile militare moldovenești au fost încadrate în armata română. Gheorghe V. Andronache, patriot basarabean, spunea că armata română a întronat ordinea și siguranța în sânul populației, a stins febra și nebunia bolșevică a celor molipsiți de ea, a ridicat starea morală, patriotică, a basarabenilor, a contribuit la cunoașterea îndeaproape a României de dincolo și dincoace de Prut (apud Anton Moraru și Ion Negrei).

În acest context, la 22 ianuarie 1918 Sfatul Țării pune problema proclamării independenței Republicii Democratice Moldovenești, care va avea loc pe 24 ianuarie 1918. Este cu totul semnificativ faptul că a fost aleasă ziua de 24 ianuarie, când se serba și constituirea statului român. Proclamarea independenței a însemnat, totodată, înlăturarea pericolului includerii Basarabiei în noile structuri statale din Rusia și Ucraina.

Problema unirii își face din ce în ce mai mult loc în sufletele românilor dintre Prut și Nistru. Proclamarea independenței a fost înțeleasă de toată lumea drept un pas spre Unirea cu România. Conducerea sovietică era tot mai îngrijorată, este arestat ambasadorul român, Constantin Diamandi, sunt pregătite trupe care să invadeze Basarabia. Încă din decembrie 1917 au apărut declarații în acest sens. La 16 ianuarie 1918 studenții moldoveni cer unirea "deoarece Dumnezeu Sfânt ne-a trimis pe mama noastră adevărată, România, care ne-a pune toată rânduiala, ne-a îndreptat pe o cale adevărată, care duce

tot neamul românesc la mare viitor.” De la o zi la alta tot mai mulți basarabeni își exprimă dorința către unire, începând de la mici localități până la nivelul central de la Chișinău. La 27 martie 1918, la orele 16 și 15 minute, sub președinția lui Ion Inculeț, s-a deschis ședința în plen a Parlamentului Republicii Democratice Moldovenești. Problema unirii s-a pus de la bun început, cu toate încercările de sabotaj din partea minorităților. Declarația adoptată de Sfatul Țării suna astfel: “În numele poporului Basarabiei, Sfatul Țării declară: Republica Democratică Moldovenească (Basarabia), în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Marea Neagră și vechile granițe cu Austria, rupt de Rusia acum 100 de ani din trupul vechii Moldove, în puterea dreptului istoric și dreptului de neam, pe baza principiului că noroadele singure să-și hotărască soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna se unește cu Mama sa România. Trăiască Unirea Basarabiei cu

România, de-a pururea și totdeauna.” Proclamarea Unirii a fost urmată de validarea sa. În aceeași zi, președintele Consiliului de Miniștri al României a făcut următoarea declarație: “În numele poporului Român și al regelui Ferdinand, iau act de unire a Basarabiei cu România, de aici înainte și în veci.” Anton Moraru și Ion Negrei trag următoarea concluzie: “Unirea Basarabiei cu România a fost o operă a momentului istoric, realizată de toată floarea și suflarea neamului Românesc.” În acele grele clipe ale istoriei noastre a învins spectaculos ideea unirii naționale. La realizarea ei au participat fruntașii basarabeni, cohortele moldovenești, ofițerii și ostașii ardeleni, reprezentanții nobililor basarabeni, oamenii politici și de cultură din Basarabia și România, armata română. Ion Valuta, deputat în Sfatul Țării spune că acest act măreț a fost o picătură de rouă căzută pe buzele arse de friguri ale României însângerate.”

REMEMBER – UNIREA BASARABIEI CU ROMÂNIA

Laurențiu CHIRIAC

Așezat la confluența intereselor unor mari imperii, călcat timp de un mileniu de năvălitorii barbari dinspre est și nord, apoi de imperiile vecine timp de 500 de ani, poporul român s-a organizat la sfârșitul secolului al XIV-lea în trei principate. Astfel, a reușit să reziste tuturor acestor vicisitudini, în epoca modernă alcătuind un stat unic și independent. Treptat-treptat, cel mai mare pericol pentru integritatea și independența poporului român a venit de la răsărit. Rusia țarilor, cu o consecvență fără egal, utilizând războiul, teroarea, crima și înșelăciunea, a înaintat spre vest și sud.

Moldova și Țara Românească s-au aflat în mare primejdie după 1654, când Rusia s-a unit cu Ucraina. La începutul secolului al XIX-lea, primejdia rusească a devenit și mai amenințătoare. Mai întâi Moldova, apoi și Țara Românească au intrat în planurile de cucerire ale Imperiului țarilor, care respectau testamentul unuia dintre cei mai mari vizionari oameni de stat ai secolului al XVIII-lea, țarul Petru I, denumit de ruși „*Petru cel Mare*”. El a vizat pentru sine și pentru generațiile următoare cucerirea Europei, extinderea spre sud și spre vest a imensei sale moșteniri, cucerirea Constantinopolului și a strâmtorilor Bosfor și Dardanele, dar și a Țărilor Române - care erau o piedică în calea planurilor sale.

Basarabia este o regiune istorică situată între Prut și Nistru, parte a statului medieval românesc Moldova, constituit în anul 1359 de către voievodul maramureșean Bogdan I (1359-1365), cel care a respins repetatele încercări ale regelui Ungariei de a-și reinstaura supremația asupra Moldovei, pe care a stăpânit-o în anii 1352-1359, prin marca de la Baia (primul descălecat sub Dragoș Vodă și urmașii săi Sas și Balc). Denumirea de Basarabia vine de la Basarab I, domn al Țării Românești (1310-1352) și a urmașilor săi, căci ei au alungat hoardele tătarilor de la gurile Dunării, consolidând granița de est. Denumirea inițială a sudului Moldovei – Basarabia - s-a extins ulterior asupra întregului teritoriu dintre Prut și Nistru.

Imperiul Țarist atinsese linia Nistrului în anul 1792 (prin **Pacea de la Iași**) și a emis pretenții asupra teritoriului Moldovei. Prin **Tratatul de pace** semnat la București (1812), după încheierea războiului ruso-turc (1806-1812), Poarta Otomană, în scopul rezolvării propriilor ei interese, a cedat ușor Basarabia către Rusia, la data de 16/28 mai 1812.

Evenimentele din Principatele Române : Revoluția din 1848-1849, Unirea Principatelor Române din 1859 - au avut un puternic ecou în rândul populației românești din Basarabia, fapt ce a determinat autoritățile politice să impună întreruperea

oricărui legături cu România.

Războiul Crimeei din anii 1853-1856, între Rusia și Anglia, Franța, Prusia, Regatul Sardiniei și Turcia, s-a încheiat prin înfrângerea Rusiei țariste. **Congresul de pace de la Paris** (13/25 februarie-18/30 martie 1856) a hotărât cedarea **sudului Basarabiei** (județele Cahul, Ismail, Bolgrad) Moldovei, iar prin **Congresul de la Berlin** (1 iunie-1 iulie 1878), dedicat adoptării măsurilor de încheiere a războiului ruso-româno-turc din anii 1877-1878, cele trei județe au fost reîncorporate la Rusia țaristă. României i-a fost recunoscut doar statutul de independență, două județe din Dobrogea (Tulcea și Constanța) revenindu-i.

După ocuparea Basarabiei, Imperiul Țarist a depus mari eforturi pentru transformarea ei într-o provincie specific rusească, promovând în acest sens o politică antiromânească de rusificare forțată, de deznaționalizare a populației autohtone. În acest sens, au fost încurajate emigrările românilor peste Nistru, în Caucaz, pe Volga și în îndepărtata regiune scaldată de apele fluviului Amur, țăriștii colonizând în schimb în Basarabia mulți ruși, ruteni, bulgari și germani. Nu admiteau nici o școală românească. Statutul de gubernie a semnat aplicarea legilor ruse, introducerea instituțiilor corespunzătoare, obligativitatea folosirii limbii ruse și a alfabetului chirilic în administrație, biserică și școală. În anul 1867, în școlile din Basarabia a fost interzisă limba română și a fost impusă limba rusă. În pofida procesului de deznaționalizare, colonizare, deportare și teroare la care au fost supuși locuitorii români din teritoriul dintre Prut și Nistru, ei și-au păstrat limba și obiceiurile, înscriindu-se în șuvoiul mișcării de eliberare națională a popoarelor situate la periferia Imperiului Țarist.

La începutul secolului al XIX-lea, mișcarea națională a populației românești s-a intensificat sub conducerea unui grup de intelectuali, precum Ion Inculeț, Emanoil Gavrilă, Alexandru Nour, Pantelimon Halipa, Constantin Stere, Ion Pelivan, Vasile Stroiescu, Ciugarin, Buzdugan și alții. La Chișinău s-a format și a activat “**Societatea Moldovenească pentru răspândirea culturii naționale**” și a fost publicat ziarul “Basarabia.” După Revoluția din 1905-1907, în Basarabia s-au afirmat trei grupări: gruparea radicală a studenților, a intelectualilor și a boierilor moldoveni conduși de P. Dicescu, care vor forma mai târziu **Partidul Moldovenesc Democrat** din Basarabia.

În ciuda opresiunii, populația românească a continuat să militeze pentru emancipare națională, folosirea limbii române în școală, biserică și în administrație. În obținerea autonomiei teritoriale și politice a Basarabiei și în efortul ei de unire cu

România, ostașii moldoveni au avut un rol important. Marele miting ostășesc desfășurat la Odessa la 18 martie 1917, la care au participat circa 100.000 de ostași moldoveni, s-a pronunțat pentru autonomia țării. Congresul ostașilor moldoveni de la Chișinău (20-27 octombrie 1917) a proclamat autonomia teritorială și politică a Basarabiei, cu aproape trei luni înainte ca Sfatul Țării să proclame „**Republica Moldovenească slobodă, de sine stătătoare și neatârnată.**”

Exprimând voința întregului popor român din Basarabia, la 27 martie/9 aprilie 1918, Sfatul Țării a votat actul Unirii Basarabiei cu România (86 de voturi pentru, 3 voturi contra și 36 abțineri). Declarația de unire a Sfatului Țării al Republicii Democratice Moldovenești, suna astfel : „*În numele poporului Basarabiei, Sfatul țării declară Republica Democratică Moldovenească (Basarabia), în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Dunăre, Marea Neagră și vechile granițe cu Austria, ruptă de Rusia acum o sută și mai bine de ani din trupul vechii Moldove, în puterea dreptului istoric și dreptului de neam, pe baza principiului că noroadele singure să-și hotărască soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna se unește cu mama sa, România.*” La 3 martie 1920, Consiliul Suprem al **Conferinței de Pace de la Paris** a recunoscut legitimitatea unirii Basarabiei cu România, iar la 20 octombrie 1920 a fost semnat **Tratatul de la Paris** dintre România, pe de o parte și Marea Britanie, Franța, Italia și Japonia, pe de altă parte. Înaltele Părți Contractante recunoșteau „*suveranitatea României asupra teritoriului Basarabiei cuprins între frontiera actuală a României, Marea Neagră, cursul Nistrului de la gura sa până la punctul unde este tăiat de vechiul hotar dintre Bucovina și Basarabia și acest vechi hotar.*” Tratatul a fost ratificat de către Marea Britanie la 14 aprilie 1922, de România la 19 mai 1922, de Franța la 24 aprilie 1924 și de Italia la 22 mai 1927. Japonia nu a ratificat tratatul.

În perioada 1918-1919, relațiile româno-ruse s-au deteriorat, statul rus nerecunoscând unirea și granițele României. Folosindu-se de Internaționala Comunistă (Comintern), URSS a pregătit o Răscoală în 1924 în sudul Basarabiei (la Tatar-Bunar), care trebuia să deschidă drumul intrării Armatei Roșii în Basarabia. Tot în 1924 (27 martie-2 aprilie) s-a desfășurat la Viena, Conferința româno-sovietică privind unirea Basarabiei cu România, care a eșuat fiindcă delegația sovietică a refuzat recunoașterea unirii Basarabiei cu România și integritatea teritorială a sa.

România și URSS au aderat și au semnat la Paris, la 27 august 1928, **Pactul Briand-Kellog**, renunțând formal la război și angajându-se să rezolve orice litigiu pe cale pașnică. La 9 februarie 1929, România, Polonia, Letonia și URSS au semnat **Protocolul de la Moscova**, în care se prevedea că Tratatul de la Paris va fi valabil între părțile contractante, independent de intrarea lui în vigoare. Deși între România, URSS și alte state s-a încheiat **Convenția de la Londra** (3-4 iulie 1933), relațiile româno-sovietice din perioada interbelică au fost marcate de cererea insistentă a guvernului sovietic de a i se recunoaște dreptul de stăpânire a Basarabiei.

În cadrul diplomației europene din anii 1934-1935, un loc important l-a ocupat crearea unui sistem de securitate colectivă, principalul promotor fiind Nicolae Titulescu, ministrul român al afacerilor externe. La 15 iulie 1935, Nicolae Titulescu a fost împuternicit de guvernul României să negocieze un tratat de asistență mutuală cu Uniunea Sovietică. La 21 iulie 1936, Nicolae Titulescu și Maxim Litvinov (reprezentantul URSS) au încheiat un protocol de asistență mutuală. Schimbarea din guvern a lui Nicolae Titulescu la 29 august 1936 a determinat guvernul URSS să considere aceasta o schimbare a politicii externe.

Tendențele revizioniste ale URSS și Germaniei au condus la semnarea **Pactului Ribbentrop-Molotov** (23 august 1939)

și a *Protocolului adițional secret*, care a afectat integritatea teritorială a României. O consecință directă a acestei înțelegeri a fost răstignirea poporului român, căruia i-au fost răpite de către URSS provinciile Basarabia, Bucovina de Nord și Ținutul Herței (prin Notele ultimative din 26 și 28 iunie 1940). Acestei crude agresiuni i-au urmat **Dictatul de la Viena** din 30 august 1940 și **Acordul de frontieră cu Bulgaria** de la Craiova (septembrie 1940). Acțiunile tragice din vara anului 1940 au costat poporul român pierderea suprafeței de 99.738 km.² și a 6.821.000 de locuitori, pierderi datorate și noncombatului armatei și a deciziilor politice ale regelui Carol al II-lea (opțiunea: „*păstrăm statul și cedăm teritoriul*”).

După aceste tragice evenimente, autoritățile sovietice și horthyste s-au dat la acte de terorism inimaginabile împotriva populației românești majoritare. Distrugere și moarte au fost „binefacerile” aduse de Stalin și Horthy în teritoriile răpite României. Ocupanții n-au putut anula credința românilor în reunirea cu țara, în triumful dreptății istoriei. Evenimentele din vara anului 1940 au dus la schimbarea politicii externe a României și la apropierea ei de Germania. Alăturându-se Germaniei, România a participat la războiul contra URSS, conform Planului german Barbarosa din decembrie 1940. Armata română a participat alături de armata germană la luptele pentru eliberarea Basarabiei (22 iunie-26 iulie 1941) și la celelalte operațiuni militare din est. Populația românească din Basarabia i-a primit cu mult entuziasm și cu bună-voință pe ostașii eliberatori și a aprobat reinstaurarea administrației românești.

România s-a alăturat la 23 august 1944 puterilor aliate, producând o schimbare radicală a situației strategice din Europa de sud-est. În ziua de 24 august 1944, trupele sovietice au ocupat Chișinăul, iar mai târziu au pus stăpânire din nou pe teritoriile românești oferite de Hitler prin Pactul Molotov-Ribbentrop. **Conferința de pace de la Paris** din 1946-1947 a hotărât ca frontiera româno-sovietică să fie cea instituită odată cu ultimatumul din 28 iunie 1940.

Delegația oficială română (condusă de Gh. Tătăărăscu) n-a ridicat problema Basarabiei și Bucovinei de Nord, motivând că aceste teritorii au fost reglate prin **Convenția** din 12 septembrie 1944, atacând doar cererile de despăgubire formulate de puterile occidentale. Delegația română a semnat la Moscova un protocol ce a completat Tratatul de pace de la Paris din 1947, prin care se preciza că Insula Șerpilor intră în componența URSS. Mai mult, printr-un Proces-verbal din 23 mai 1948, se afirma că Insula Șerpilor a fost înapoiată URSS, căci în trecut ea ar fi aparținut Rusiei.

Românii din Basarabia au prins vremuri foarte grele după reocuparea ei de către URSS în 1944: obligativitatea limbii ruse, înlocuirea alfabetului latin cu cel slav, deportări, falsificarea istoriei, interzicerea relațiilor cu România, efectuarea stagiului militar de către tineri și repartizarea lor în producție cât mai departe de casă, pentru a uita obiceiurile și tradițiile românești și a se încadra în marea familie a popoarelor sovietice. Și totuși, românii dintre Prut și Nistru au supraviețuit prin conservarea cu dăruire, mai ales în mediul rural, a datinelor, credinței și a obiceiurilor strămoșești. Căderea Imperiului sovietic în 1991 i-a determinat pe românii basarabeni să proclame independența deplină a Republicii Moldova la 27 august 1991, recunoscută de România. În prezent, românii din Basarabia se confruntă cu probleme grele, de ordin economic, cultural și politic, dar din care speră să evadeze cu ajutorul Patriei-mamă și a organismelor europene. După mai mulți ani de dominație a comuniștilor, la conducerea Republicii Moldova a reușit să acceadă alianța unor forțe progresiste, în frunte cu liberalii și democrații, aceștia înscriindu-se pe linia aplicării unor legi care să asigure dezvoltarea democratică a țării.

Umbra lui Carol al II-lea la Zăpodeni

Lucian-Valeriu LEFTER

Umbrele trecutului ne conferă identitate proprie. Nu viața pașnică, ci evenimentele extraordinare, ieșite din comun, trasează drumul în Istorie. Rămâne amintirea celor care lasă în urmă un șir de fapte, bune sau rele. Zidurile monumentelor au menirea să consacre neuitarea celor care le-au ctitorit, dar și a celor care le-au umbrit. Dărâmarea și risipirea lor, odinioară în numele utopiei lumii noi, iar astăzi din uitare și nepăsare, este consecința unei acute crize identitare. Cine-și mai aduce aminte de prințul Carol (viitorul rege Carol II-lea) și vizitele lui la conacul de la Chioaia unde trăia Zizi Lambrino!? Cei bătrâni, martori ai vremii aceleia, se duc, iar memoria urmașilor se estompează. A rămas un conac părăsit și ruinat, bătuit doar de umbra regelui Carol al II-lea și a primei sale consoarte, Zizi Lambrino.

La marginea satului Butucăria, (comuna Zăpodeni, județul Vaslui), pe culmea domoală a unui deal, la Chioaia, iese în evidență așezarea dominantă a conacului al cărui ultim proprietar a fost Ion C. Lambrino. Starea clădirii este destul de precară; este construită din cărămidă și are un singur nivel, caracteristic majorității caselor boierești de la moșii din a doua parte a secolului al XIX-lea, când trebuie să fi fost zidit, probabil de familia Lambrino. Dacă în urmă cu 10 ani conacul mai avea toate ferestrele intacte, acum acestea lipsesc parțial, locul fiindu-le luat de scânduri bătute în cuie.

Aici, în acest conac, s-au petrecut vizitele regelui Carol al II-lea la Zizi Lambrino (sora lui Ion C. Lambrino, proprietar al moșiei între 1921 și 1944).

Vechii proprietari ai moșiei au fost boierii Racovițești. Una din cele patru fete logofătului Radu Racoviță s-a căsătorit cu banul lordache Roset, drept pentru care, în 1803, îl găsim pe acesta stăpânind moșiile Ferești și Chioaia; fiul acestuia, banul Ion Roset, își mărită fiica, Smaranda, cu aga Scarlat Donici, după moartea căruia epitropii casei Donici administrează averea și o împart între frați, precum reiese din actul din 31 martie 1854, întocmit ca urmare a cererii consulatului rusesc din Iași la 27 februarie 1853. Suprafața totală a moșiilor lui Scarlat Donici din ținuturile Vaslui și Dorohoi era de peste 8337 de fâci. Împărțindu-se uriașa suprafață, a revenit fiecăruia dintre cei patru urmași câte 2084 de fâci. Aflăm

din aceasta, că moșia Chioaia avea peste 313 fâci. La 25 iunie 1865, moșia este vândută de Eliza Donici lui Teodor Paladi, iar peste câțiva ani, la 1 noiembrie 1869, Teodor Paladi vinde moșia lui Iacovachi Racoviță din Buhăești, care mai cumpără de la același proprietar alte 62 de fâci la 22 martie 1870; de asemenea, Iacovachi mai achiziționează și o parte din moșia Boțoaia, de 105 fâci, la 4 decembrie 1871. La rândul său, Iacovachi Racoviță vinde toate trupurile de moșie, pe rând, avocatului Ștefan Papadopulo Gingir din Vaslui. Prin urmare, la 28 martie 1881, Ștefan Papadopulo putea să vândă întreaga moșie Chioaia de 477 de fâci, „cu toate trupurile și denumirile sale”, fraților Alexandru și Dimitrie Lambrino.

La 31 iulie 1887, Alexandru Lambrino, domiciliat în Roman, vindea partea sa din moșie fratelui său pentru 41.000 lei. Dimitrie Lambrino, născut la 1858, a fost căsătorit cu Ortansa Miclescu. Avem câteva date despre administrarea moșiei în vremea sa. Având mari probleme de natură financiară, preluate, de altfel, de la proprietarul precedent, îl vedem pe Dimitrie Lambrino că împrumută 3000 de lei la 23 mai 1887 cu termen până la 15 august același an, de la Creditul Agricol Vaslui amanetând 60 de boi, 8 vaci, un buhai de rasă olandeză, doi cai și doi gonitori. De asemenea, împrumută iarăși 3.300 de lei la 4 septembrie același an, tot de la Creditul Agricol, amanetând mai multe vite. La 11 noiembrie 1887 garanta suma de 44.011 lei adică dota soției sale Ortansa, cu moșia Chioaia, iar a doua zi, pe 12 noiembrie, autoriza pe Teodor G. Rosetti să preia în locul său suma respectivă de bani de la Casa de consumație depusă la Creditul Funciar Rural din București. Nu a reușit să amelioreze pe deplin criza financiară și au urmat alte împrumuturi, ultimul fiind la 20 aprilie 1890, când Dimitrie Lambrino împrumută 25.000 lei de la Leon Leff.

În cele din urmă, pentru a achita cele câteva ipoteci, prin actul din 14 iulie 1912, Dimitrie Lambrino vinde moșia Chioaia, împreună cu cea vecină, Boțoaia, ambele într-un singur trup, 623 de hectare, Paulinei Orășanu din Iași, pentru 650.000 de lei; aceasta, în același an, în vederea achitării datoriei va împrumuta 300.000 lei de la Creditul Funciar Rural. Moșia trece de la un proprietar la altul, Paulina Orășanu vinde în

1919 partea din moșia Chioaia-Boțoaia rămasă în urma exproprierii familiei Dobreanu, de la care ajunge iarăși, în anul următor, 1921, în proprietatea lui Ion C. Lambrino, al cărui tată, Constantin, era văr de gradul II cu Dimitrie Lambrino, fostul proprietar al moșiei până la 1912. Suprafața moșiei cumpărate era de 150 hectare cu conacul și parcul din jur. Ion C. Lambrino a fost căsătorit cu Sultana Scorțescu. Sora sa, Zizi Lambrino, născută la Roman (3 octombrie 1898) și moartă la Paris (11 martie 1953), a fost cea care s-a căsătorit la Odessa în 1918 cu viitorul rege al României Carol al II-lea; căsătorie anulată în 1919, dar din care a rezultat un fiu, Mircea-Carol Lambrino.

În 1939 Ion C. Lambrino vinde locuitorilor comunelor Telejna și Zăpodeni peste 92 de hectare din moșie, apoi, în 1942, vinde alte 62 de hectare din moșia Chioaia locuitorilor aceluiași comune; ambele tranzacții s-au făcut prin Cooperativa de cumpărare „Agricultorul” din comuna Telejna.

În cele din urmă, la 15 februarie 1944, Ion C. Lambrino vinde restul moșiei Consiliului de Patronaj al Operelor Sociale din București, adică o casă cu 15 camere, un parc de 4,6 hectare, 1 hectar de pădure și 2 hectare teren arabil. Prețul vânzării a fost de 2.950.000 de lei, iar fostul proprietar avea termen să-și ridice inventarul și mobilierul din conac până la 15 aprilie 1944.

Înființarea unui orfelinat pentru copii orfani de război sau săraci din județul Vaslui, a fost motivul pentru care a fost cumpărat acest conac cu restul moșiei Chioaia. Consiliul de Patronaj întocmise referat în acest sens încă din 4 noiembrie 1943, luând în considerare și adresa Prefecturii județului Vaslui.

Conacul de la Chioaia nu a mai servit niciodată scopului pentru care a fost menit, cel de orfelinat. După 1945 a fost părăsit, primarul comunei Telejna plângându-se de ruinarea continuă a conacului încă din 5 iunie 1946, căci „cu toate eforturile noastre de a opri aceste distrugerii nu putem ajunge la nici un rezultat”. Un proces verbal din 6 august 1946 ni-l descrie: din zid de cărămidă cu crăpături cauzate de cutremurul din 1940, avea șapte uși distruse cu „ocazia scoaterii tocurilor de necunoscuți”; de altfel, 40% din tocurile de la uși erau lipsă,

precum și 20% dintre tocurile de la ferestre. Toate sobele din conac erau dărâmate, cu excepția celor din camerele 13 și 14. De asemenea, 20% din dușumea era lipsă iar cerdacul de la răsărit, din dreptul camerelor 1-7, era „lipsă” cu tot cu deregi și dușumea. Beciul de sub grajd, din piatră cioplită, cu 22 de trepte, era în bună stare, iar cel pentru alimente avea acoperământul căzut cu zidăria distrusă la suprafață. Acoperișul clădirii era din tablă, lipsă 25%, bătută peste vechiul acoperământ de șindrilă putrezit, însă căpriorii erau în bună stare.

Ulterior, conacul a fost renovat și folosit ca sediu de școală și cămin cultural pentru satul Butucăria, așa cum îl găsim în 1949. Paznicul conacului înainta o plângere, la 8 ianuarie 1949, fiind nemulțumit asupra felului desfășurării activității culturale, jeluindu-se că învățătorul C. Stejar „cu de la sine putere a învoit pe tinerii din sat[ul] Butucăria cari au făcut serată în noaptea de 6 spre 7 și 7 spre 8 ianuarie 1949”, ocazie cu care au „distrus unile trepte din piatră de la terasa conacului, în plus au distrus grijitul din camere, murdărind pereții și poalele camerilor cu noroi”.

Iată, așadar, câteva crâmpie din istoria unui conac prin care s-au perindat oamenii cu obiceiurile lor. Ultima utilitate a conacului a fost ca sediu al IAS Laza, până în 1990, după care a intrat în continuă degradare. Astăzi, precum arătam mai sus, conacului îi lipsesc unele ferestre, care în anul 2000 încă mai erau, acum fiind înlocuite cu scânduri bătute în cuie. Camerele sunt lipsite de orice mobilier, iar în partea de nord un perete al unei anexe a conacului este pe cale să fie dărâmat. Doar rămășițele livezii din fața conacului și aleea de castani seculari mai păstrează ceva din atmosfera unei curți boierești de odinioară. Și poate mai plutesc umbrele lui Zizi Lambrino și a regelui Carol al II-lea...

Textul de față sintetizează: *Moșia și conacul familiei Lambrino de la Chioaia-Vaslui, în Monumentul, VIII, Lucrările Simpozionului Național „Monumentul – Tradiție și viitor”, coord. Silviu Văcaru, Aurica Ichim și Lucian-Valeriu Lefter, Iași, 2007, p. 35-42.*

Zizi Lambrino

APOCALIPSA ÎN ROMANUL SECOLULUI AL XX-LEA. STUDIU COMPARATIST

Pavel TOMA

Timid exprimat în trecut, cu un pronunțat caracter religios, vizând o afacere între (ne)credincios și Dumnezeu, tabloul sfârșitului lumii este revăzut după anul 1900, nutrit fiind în mare măsură de patru realități: spaima pragului dintre milenii (firească în orice epocă), convulsiile sociale, o revoluție tehnologică fără precedent și războiul. Anul 1900 aduce în discuție un termen nou, acela de civilizație. Lumea ajunsese într-un punct considerat de apogeu al dezvoltării sale, într-o progresie continuă, accentuată în secolele XVIII- XIX. Revelația anului 1900 a fost aceea că lumea urmează un traseu ciclic, la capătul căruia se află declinul. *Declinul Occidentului*¹ constituie

teza fundamentală a scriitorului german Oswald Spengler care statuează teoria ciclicității aplicată istoriei umanității. Teoria exprimă în mod sintetic, riguros, ideile care au circulat în filozofia secolului al XIX-lea la Max Nordau, frații Henry și Brooks Adams, Nikolai Danilevski sau Fr. Nietzsche. Conform opiniei spengleriene, o mie de ani reprezintă limita biologică a civilizațiilor, astfel încât, inevitabil, lumea trebuie să *moară* spre a renaște. Nimic nu poate modifica acest algoritm. Izbucnirea primului război mondial îi îndreptătea parțial profeția, iar cel de-al doilea, având ca finalitate folosirea bombei atomice în două cazuri, împrăștia orice dubiu.

Într-un eseu dezvoltat despre *lumea nouă*, Brândușa Palade scrie despre o furie a înnoirii lumii printr-un act catastrofal, apreciind că "[...] *seducția Mileniului e legată de dorința de a atenua o Criză cu un mit al speranței. Criza este interpretată în termenii unei așteptări colective- mitul are, astfel, o funcție consolatoare.*"² Vom observa că imaginarul literar va susține această idee, propunând scenarii escatologice, dar și soluții salvatoare. Excepțiile nu pot fi ignorate: **Ultimatum**³ - ul lui Mordecai Roshwald este sever exprimat - omul nu poate supraviețui unui conflict nuclear planetar, fiind sortit dispariției ca specie.

Studiul despre **apocalipsă** își propune să determine principalele puncte de contact între sursele bilice și ilustrările literare românești care au conturat profilul omului modern, marcat de spaima sfârșitului lumii între anii 1900- 2000. Pentru că orice sfârșit, indiferent cum este imaginat, se revendică din textele profetice, studiul va recurge la relaționări și interferențe care să ilustreze apropierea sau distanțarea față de referentul biblic, având în vedere evenimente desfășurate, personaje implicate, spații, fenomene, cauze și efecte, precum și similitudinii/diferențe sesizate între romanele inspirate de mitul apocaliptic.

Într-o istorie care exersează ciclicitatea, imaginarul uzează de cele mai diverse forme de proiecție a sfârșitului lumii. Potopul, Turnul Babel, Sodoma și Gomora, impactul cu un corp cosmic, invaziile extraterestre, războiul clasic sau nuclear-toate acestea sunt reprezentări ale unei escatologii promovată cu înverșunare, ori de câte ori omul consideră că lumea în care trăiește a ajuns la un prag –adeseori apreciat temporal - al dezvoltării sale, care necesită un proces de purificare pentru a se reînnoi. Religios sau științific, sfârșitul lumii este actualizat cu fiecare nouă criză a umanității. Obosit de a mai fi așteptat ziua Judecării de Apoi, omul secolului XX forțează mâna destinului, inventând o Apocalipsă personală în care joacă toate rolurile: victimă și călău, Antihrist și sfânt și, de ce nu, pe acela de Dumnezeu.

Literatura a fost, mereu, oglinda ficțională a mitului apocaliptic⁴, capabilă prin discursul său specific să multiplice gama reprezentărilor și să astâmpere setea de senzațional sau fervoarea mistică a unui timp anume. Cărțile care urmează a fi prezentate își propun să ilustreze câteva modele escatologice, materializări ale unor curente de opinie ale timpului, oglindiri ale evenimentelor reale sau ale unor pericole posibile care au alimentat imaginația sau spiritul riguros al omului: **1. Războiul cu Antihrist între clasic și modern; 2. Flagelul ucigaș; 3. Războiul nuclear. Supertehnologizarea; 4. Invazia extraterestră. Mitul paleoastronautic**, criteriul folosit fiind cel al mijlocului prin care s-a produs/ se putea determina distrugerea omenirii, parțial sau total. Dispariția omenirii și nu a Pământului pentru că, indiferent de materializarea escatologiei, indiferent dacă există sau nu supraviețuitori, planeta continuă să dăinuie ca martor pustiu al civilizațiilor apuse sau ca spațiu în care, cândva, viața va pălpâi într-o nouă formă de existență.

Recunoaștem dificultatea unei încadrări radicale într-un subcapitol, din cauza interferenței temelor și a motivelor. Astfel, romanul **Ziua Independenței**⁵, aparținând scriitorilor Dean Devlin, Roland Emmerich, Stephen Molstad, conține repere literare (prezența extraterestrilor, tehnologia avansată a pământienilor și a invadatorilor, utilizarea armelor nucleare) care-l fac posibil de încadrat în cel puțin două subcapitole, tot așa cum și **Apocalipsul** lui St. King propune două finaluri ale omenirii: virusul supergripei și explozia nucleară consecutivă.

1. Războiul cu Antihrist între clasic și modern

Am încadrat în acest subcapitol trei romane - **Războiul sfârșitului lumii**⁶, **Cei patru cavaleri ai Apocalipsului**⁷ și **Nicolae. Domnia Antihristului**⁸. Apropierile/diferențele dintre aceste scrieri, pe care le vom prezenta în continuare, sunt evidente și explicabile, având în vedere mentalitatea și realitatea istorică specifică fiecărui timp în parte. Prima și ultima carte au ca motiv central personalitatea Antihristului, concretizat sub forma unor forțe armate trimise să înăbușe revolta *yagunzilor* din Canudos, Brazilia, având un pronunțat caracter social și religios, în cazul lui M.V. Llosa, pentru ca în romanul scriitorilor Tim F. La Haye și Jerry B. Jenkins - **Nicolae. Domnia Antihristului** - atributele acestuia să fie concentrate într-o singură persoană, elementul religios fiind unul secundar în raport cu pericolul globalizării. **Cei patru cavaleri ai Apocalipsului** surprind ororile Primului Război Mondial, adecvate algoritmului biblic, fără a insista pe imaginea Antihristului, deși numele Fiarei este amintit.

Intenția autorului Mario Vargas Llosa ilustrată în romanul **Războiul sfârșitului lumii** este una direct exprimată, chiar din paratextul abundant: ilustrația de pe copertă cu imaginea lui Iisus- **Sfătuitorul**, un desen din ziarele braziliene; o dedicație și motto-ul concentrat într-un catren: *Antihristul s-a născut/ Brazilia s-o stăpânească./ Dar veni Sfătuitorul/ De el să ne izbăvească.*

Romanul plasează acțiunea în Brazilia, la finele secolului al XIX-lea, dezvoltând un conflict între două grupări, una fals-republicană, cu monarhiști adaptați, și cealaltă, a opozanților instauratori ai unei legi noi, bazată pe creștinismul militant. Brazilia abia împlinise șase ani de la abolirea sclaviei și alți cinci de la trecerea de la Imperiu la Republică. Câteva zeci de mii de oameni simpli, mulți dintre ei certați cu legea și cu morala, convertiți în mod inexplicabil, instaurează pentru un timp o societate de tip comunitar, ostilă modernizării, ceea ce se dovedește a fi o utopie socială.

Acțiunea beneficiază de o cronologie simultană, urmărindu-se planuri concomitente: al Sfătuitorului, al lui Galileo Gal (corespondentul de presă) și al dezbaterilor parlamentare privind revolta din Canudos.

Canudos, spațiul desfășurării evenimentelor și centrul tuturor conflictelor, poate fi identificat cu toposul biblic al confruntării finale - Armageddon. Nu se cunoaște o localitate sau un loc istoric purtând numele Armageddon. Există o relație biblică legată de acest spațiu. Locul este muntele Carmel, valea de la poalele muntelui se numea Meghido, pe unde trecea pârâul Chișon, iar personajele implicate în conflict sunt regele Ahab, soția sa, Izabela, și profetul Ilie. Sub aripa regală a lui Ahab, buna înțelegere estompează diferențele religioase tot mai mult, iar Dumnezeu devine Baal, fără ca poporul să-și dea seama ce se întâmplă.

Experiența de pe Carmel este oglinda ultimei lupte. Poporul avea nevoie să știe că persoana căreia îi spun Dumnezeu era de fapt stăpânul acestei lumi. Aceasta este lucrarea ce trebuie făcută în spiritul prorocului Ilie. Aceeași lucrare urma să o facă Ioan Botezătorul. Poporul lui Dumnezeu din vremea lui Ioan moștenise exact aceeași maladie de la strămoșii lui. Aceasta era misiunea lui Mesia, pe care îl prezenta Ioan prin simbolul mielului care răscumpără păcatele lumii. În primul rând, trebuie înțeles că marea luptă este între Hristos și Satana, iar bătălia este una de natură spirituală, nu fizică. Armageddonul va fi o repetare a conflictului de pe muntele Carmel care se va încheia în valea Meghido, la pârâul Chișon, dar la scară mondială.

Canudos este, la scară redusă, un Armagedon, iar acțiunea, deși nereușită, va avea un ecou puternic, peste 15 ani o altă mișcare republicană - *Contestado* - încercând să impună o domnie milenară.

*

Tot războiul, de această dată unul mondial, este punctul de plecare pentru substanța romanului **Cei patru cavaleri ai Apocalipsului**, scris de Vicente Blasco Ibanez. Situându-și parțial acțiunea în America de Sud- Argentina, va împrumuta ceva din atmosfera spațiului brazilian Canudos, anterior descris, dar nu va accentua latura autohtonă, subliniind posibilitățile multiple prin care europenii emigranți se pot îmbogăți. Sentimentul fraternității animă comunitatea eterogenă formată din europeni, majoritari francezi și germani, al căror țel comun face ca disensiunile istorice să se estompoeze. Spațiul sudamerican, dar și transatlanticul sub pavilion german cu care se întorc spre casă, funcționează ca o Arcă, locuri securizante în care dispar granițele naționaliste.

*

În preajma celui de-al treilea mileniu, scriitorii americani Tim F. La Haye și Jerry B. Jenkins au lansat o serie de romane cu un protagonist modern, Nicolae Jetty Carpathia, având ca temă sfârșitul lumii. Modelul Antihristului - conducător este unul transistoric, putând fi recunoscut în figurile împăraților romani Caligula sau Nero, cei care par să-l fi schițat palid doar, interpretând principiul lui Iisus : «*Dați Cezarului cele ale Cezarului, iar lui Dumnezeu cele ale lui Dumnezeu*»⁹ într-un sens personal, care să le slujească interesele. Faraonii Egiptului, Artaxerxe al Persiei, Antioh Epifanul, urmașul lui Alexandru cel Mare, și-au asumat calități divine. În cartea menționată deja, Northrop Frye realizează un istoric al figurilor antihristice de sorginte nobilă, în care figurează cezarii prigonitori, Filip al Franței, papalitatea, Biserica Romană- în viziunea protestanților- și puterea statului, în general. Pentru lumea modernă, spiritul lui Antihrist pare să fie cel mai bine reprezentat, în opinia sa, de totalitarism.

2. Flagelul ucigaș

Dintre formele microscopice care au produs teroare în rândul lumii de-a lungul secolelor, cel mai temut pare a fi fost bacilul ciumei. La baza romanului **Ciuma**¹⁰ al lui Albert Camus, nu se află un fapt real, ceea ce exclude caracterul descriptiv-illustrativ al cărții, căreia i se recunosc trăsăturile unui manifest antifascist și, în general, antitotalitar, sugerându-se o alegorie ciumă- fascism, pluralitatea interpretărilor plecând de la această relație. Ar fi nemeritată limitarea la acest sens, uitând că eseurile camusiene care vor susține întregul edificiu românesc promovează cel puțin două concepte filozofice: absurdul și revolta. Conținutul problematic al romanelor sale se înscrie pe aceste două coordonate: Meursault și Jean Baptiste Clamence sunt doi *străini* care nu fac altceva decât să constate condamnarea/ autocondamnarea, existența acestora destrămându-se în fața completului de judecată/ în fața propriei conștiințe.

Flagelul a fost temporar învins, dar din acest conflict combatanții ies uzați fizic și spiritual: Tarrou moare, la fel și Paneloux, Grand va decide arderea cărții sale inutile, Rambert își regăsește o iubită străină, iar Cottard va fi ucis după un acces de nebunie. Bernard Rieux rămâne personajul de rezervă- cel capabil oricând să ia de la capăt (Sisif/ Don Quijote?), oriunde și oricând, însuflând campania împotriva unui inamic ascuns în suburbiile orașului/ subconștientului.

Stephen King dezvoltă un scenariu în care omul se joacă de-a Dumnezeu, producând în laboratoare ultrasecrete armele biologice moderne, capabile să ducă la dispariția speciei umane.

Conștient fiind de faptul că lectura cărții sale va provoca frisoane și va isca semne de întrebare privind fragilitatea și destinul omenirii, Stephen King va face apel la elemente de paratextualitate. Titlul însuși este unul scurt, rezonant, căzând ca o ghilotină: **Apocalipsul**¹¹, în original, **The Stand**. Prezența paratextualității are cel puțin două motivații : explicații suplimentare pentru înțelegerea cărții, dar și crearea stării de suspans: subtitlul – **Flagelul** ; dedicația: »*Acest scriu întunecat și plin de minuni se dedică lui TABBY*»; nota autorului și o prefață în două părți. *Partea întâi: spre a fi citită înainte de cumpărarea cărții. Partea a doua: spre a fi citită după cumpărare.* Citate din Bruce Springsteen, Blue Oyster Cult și Country Joe; titlul primului și al ultimului capitol: **Cercul se deschide vs. Cercul se închide.**

Eliberarea accidentală a unui virus dintr-un centru de cercetare secret și răspândirea prin intermediul unui lucrător în spațiul american și apoi al întregii lumi provoacă o stare de criză purtând toate semnele apocaliptice. Dezlănțuirea criminalilor, sinuciderile, activitatea piromanului, suspiciunile și temerile, pustiirea orașelor depopulate de flagel, toate acestea duc la dezorganizarea sistemului care ținea pe linia de plutire un organism social bolnav deja.

3. Războiul atomic. Supertehnologizarea

De la războiul clasic la cel modern, diferența este doar în privința armelor și a strategiilor folosite, pentru că, în ciuda experiențelor războinice prin care a trecut omenirea, de la războiul civil brazilian prezentat anterior, trecând prin cele două războaie mondiale, rămâne dorința de putere, de supremație, trădând o gamă recurentă a sentimentelor umane extreme.

Romanul lui Mordecai Roshwald, **ULTIMATUM, Ultimele zile ale unui război atomic, Din jurnalul ofițerului-declanșator X-127** (în original- **Level Seven**) surprinde viața într-un buncăr subteran, înainte, în timpul și după izbucnirea unui război atomic, urmând o cronologie lineară, naratorul fiind unul intradiegetic. Sistemul de maximă securitate construit sub pământ funcționează ca o arcă salvatoare structurată pe niveluri și clase sociale. Izolarea subterană este o viziune inspirată de versetele din **Isaia**: «*22. Și ca robii vor fi închiși într-o închisoare sub pământ și după multe zile vor fi cercetați. 23. Luna va fi roșie, iar soarele va pierde din lumina lui, căci Domnul Savaot va fi rege și slava Lui va străluci înaintea bătrânilor în muntele Sionului și în Ierusalim!*»¹²

Tehnologia avansată face ca nu numai viața să fie ușoară, oferind întregul confort necesar, dar chiar războiul și moartea devin imediate – războiul de câteva ore înlocuiește întregul proces greoi și dificil al concentrării de forțe umane și materiale, excluzând strategii și câmpuri de luptă clasice.

Visul apare ca formă a revelației, tot așa cum profetul Daniel a primit și a transmis lumii vedeniile înfricoșatei sale viziuni. Coșmarul modern al sfârșitului lumii implică în chip necesar imaginea bombei atomice. În cazul de față, visul omului este bătut de explozia care, deși nu este produsă în imediata sa apropiere, va aduce seferința și moartea la un moment dat.

*

Isaac Asimov n-a dorit să înspăimânte lumea imaginând roboți ucigași. Dimpotrivă, a tins mereu spre o umanizare a acestora, iar dacă lumea avea să fie distrusă în

cele din urmă, aceasta nu se va produce, în opinia sa, din inițiativa roboților.

Întreaga creație asimoviană¹³ este structurată în mod riguros, autorul imaginând un univers în plină expansiune spațială și tehnologică. Într-un raport direct proporțional, dezvoltarea tehnologiei, în mod deosebit a roboticii, conduce implicit spre un proces al colonizării Galaxiei de către pământeni, un scenariu invers invaziei extraterestre. În urma celor două valuri de colonizări, determinate de scăderea resurselor necesare vieții, se înființează lumi spațiale, care, după o perioadă firească de ascensiune, încep să decadă, la aceasta contribuind și roboții care ajung să-i disprețuiască din ce în ce mai mult pe pământeni. În urma unui complot al conducătorilor planetei Aurora, radioactivitatea Pământului crește, iar pământenii sunt obligați să-și părăsească definitiv leagănul civilizației.

Ciclicitatea acționează și la nivelul Imperiilor, astfel că, după 12.000 de ani de prosperitate, urmează 30.000 de ani de haos. Nu numai Pământul se află în decadentă. Ideea ciclicității în ceea ce privește alternarea perioadelor faste cu cele nefaste ale existenței omenirii apare în carte având ca model Terra, model extins apoi la nivelul întregii galaxii. Spre a preîntâmpina dispariția omenirii, sunt înființate două Fundații, colonii de savanți, axate pe științele fizice și mentaliste, ultima fiind capabilă să influențeze sentimentele omenești. Spre final, leagănul omenirii reintră în actualitate, Terra beneficiind de o bunăstare de o sută de mii de secole.

*

Ceea ce Asimov nu îndrăznise să ducă până la capăt, vor face scriitorii americani Randall Frakes și W.H. Wisner, în romanul **Terminator I**¹⁴. Mașina, robotul perfecționat, puternic și inteligent, va domina lumea viitorului, stăpânind omenirea sau ce va mai rămâne din ea.

Scenariul cărții este unul simplu: o călătorie în trecut (din 2024 în 1984) a două personaje – protagonistul și antagonistul I – cu misiuni distincte: Terminator pentru a o ucide pe Sarah Conner, mama încă nenăscutului John Conner, cel care va reaprinde flacăra speranței unei omeniri aflată sub teroarea mașinii, iar Resse pentru a o apăra și, prin jocul împrejurărilor, tatăl viitorului lider. Resse prezintă realitatea crudă a destinului pe care-l vor avea pământenii peste patruzeci de ani (în anul 2024), relatând din viitor. Ispirată de teoria relativității a lui Einstein, apare ideea timpului văzut ca cea de a patra dimensiune a spațiului, conferind posibilitatea călătoriei în timp.

Deși încadrată în literatura de consum, fără veleități artistice, cartea este utilă pentru studiul de față întrucât oferă o viziune originală, deși nedorită, despre un timp nu prea îndepărtat, zugrăvind într-o lumină sumbră o societate a viitorului predispusă la autodistrugere, în care omul va fi un element secundar într-un scenariu al dominației mașinii.

4. Invazia extraterestră. Mitul paleoastronautic

Surprindem o situație oarecum paradoxală, în sensul că mai rar un film stă la baza scrierii unei cărți. Autorii – producători, regizori, coautori, scenariști – au conceput cartea în urma succesului de casă fără precedent al filmului cu același titlu. Dean Devlin, Roland Emmerich și Stephen Molstad transmit prin romanul **Ziua Independenței** un mesaj tonic: nu există putere care să reziste forței mondiale unite. O scriere SF în care apocalipsa nu este una definitivă, deși omenirea se află în pragul exterminării totale. Răul vine dintr-o galaxie

necunoscută – o rasă extraterestră de nomazi devoratori peregrinează prin spațiul cosmic în căutarea unor planete propice vieții, distrugându-le civilizația pentru a se hrăni cu energia acestora. După un plan bine stabilit în urma unor explorări anterioare, 36 de nave se fixează deasupra principalelor orașe ale lumii, distrugându-le prin foc și cutremure.

Sentimentele trăite de pământeni la apariția navelor extraterestre sunt contradictorii, puternic polarizate. Intențiile vizitatorilor le rămân necunoscute, născând astfel speculații, vizând două atitudini antonimice fundamentale – teroarea, alimentată de formele de distrugere curente (potop, foamete și foc) înregistrate în istoria omenirii, și speranța: «Unii credeau că-i vorba de cavalerii Apocalipsului, veniți să distrugă planeta verde a lui Dumnezeu prin potop, foamete și foc. Alții anticipau o ceremonie în beatitudine, anunțând armonia și cooperarea intergalactică.»¹⁵

Cartea este, fără îndoială, un elogiu adus unității mondiale, dar, mai ales, spiritului american, singurul în stare să renască forța capabilă să salveze lumea. Pledează pentru această idee datele desfășurării evenimentelor; 2 iulie: producerea unor fenomene atmosferice ciudate; 3 iulie: atacul extratereștrilor; 4 iulie (Ziua Independenței Americii): lupta și victoria asupra invadatorilor condusă la nivel mondial de însuși președintele Americii. Un 4 iulie care capătă alte conotații în **Apocalipsul** lui St. King, unde unul dintre personajele romanului parodiază momentul, intrând dimineața în tufișuri, gol, intonând imnul american. Diferența este clară – aceeași administrație care câștigase confruntarea cu ET, fabricase în laboratoarele ascunse virusul care decimase întreaga planetă.

Concluzii

Tema biblică ilustrată este una extrem de incitantă și prolifică sub raportul studiilor teoretice și al cărților de ficțiune care s-au oprit asupra acestui aspect. Un aspect și nu o realitate, încă, deși multe voci afirmă că deja ne aflăm în plin proces apocaliptic. Este de semnalat în primul rând numărul mare de texte biblice, aparținând ambelor testamente, din care se evidențiază **Cartea lui Daniel și Apocalipsa Sfântului Ioan Teologul**, dar există o sumă de alte scrieri canonice cu trimiteri escatologice, chiar Evangheliile apostolice consemnând aluzii sau afirmații directe despre sfârșitul lumii și despre necesitatea pregătirii omenirii pentru acest ultim ceas al judecății.

Din modul în care sunt textele canonice ordonate, observăm intenția de a rotunji istoria biblică, de a-i conferi unitate și coerență. Cartea I a lui Moise, **Facerea**, are un corespondent final în **Apocalipsă**, sugerând o ciclicitate a devenirii – oricărei nașteri îi urmează, inexorabil, moartea, după un proces firesc al maturizării civilizației. Lectura textelor escatologice nu oferă o paletă a senzațiilor extrem de plăcută. Dimpotrivă, înregistrăm o serie de imagini, acte, portrete care neliniștesc. Duritatea relatărilor, tonul grav, tragismul viziunilor fac din **Apocalipsă** o terifiantă carte. Cu greu ne putem imagina că bunătatea divină a putut fi într-atât ofensată, încât să recurgă la un asemenea sistem vindicativ, deși am fost mereu atenționați și pregătiți prin experiențe anterioare: Potopul, Turnul Babel, Sodoma și Gomora. Credem că impactul asupra credincioșilor a fost unul puternic, de vreme ce Biserica a manifestat destule rezerve față de canonizarea acestui text, evitând chiar și astăzi să opereze cu pasajele respective.

Referindu-ne la maniera de ilustrare în literatură a temei, vom sublinia apetența scriitorilor pentru acest episod, inventariind realizări dintre cele mai diverse, specifice timpului,

curentului de opinie și dezvoltării tehnologice pe seama căreia s-au imaginat cele mai numeroase finaluri ale lumii. Scriind despre profeții și profeții, considerăm că fiecare scriitor devine în felul său un profet care propune o variantă de final, chiar dacă la nivelul ficțiunii. Recurgând la un exercițiu simplu, al preluării informației anterioare, scriitorii procedează în aceeași manieră cu a profeților biblici, care într-un moment critic al istoriei trăite foloseau profeția drept element de șoc, de atenționare asupra decăderii morale sau asupra apariției unui pericol (persoană istorică sau eveniment) care putea determina orientarea omenirii spre finalul nedorit. **Ciuma** camusiană scrisă în timpul celui de-al doilea război mondial, **Ultimatum**-ul dat de M. Roschwald în timpul Războiului Rece, apariția Antihristului (Nicolae Carpathia) sunt realizări ficționale, dar constituie tot atâtea avertismente serioase la care omul actual este chemat să mediteze.

Ne-am rezumat la ilustrarea a patru finaluri, apelând la romanele potrivite, care au determinat și subtitlurile corespunzătoare, încercând să acoperim o zonă variată de realizări. De la sfârșitul unui singur individ și până la cel al întregii umanități se consumă un traseu escatologic, totuși, identic. Numărul și simultaneitatea nu sunt în acest caz criterii adecvate de diferențiere. Au rămas neilustrate escatologii bazate pe potop sau ca urmare a ciocnirii cu un obiect cosmic, dar ele sunt exterioare textelor apocaliptice introduse în primul capitol și nu țin de profețiile biblice. Astfel, potopul s-a produs în vremea lui Noe și nu mai stârnește interesul ca act consumat, iar despre un sfârșit al lumii accidental cauzat de o coliziune a Pământului cu un corp cosmic nu se face referire în **Biblie**.

Limbajul metaforic al **Bibliei** a creat libertatea plasării evenimentului dincolo de orice condiționare temporală sau spațială. Astfel a devenit posibil ca într-o narațiune modernă și actuală printre adolescenți (**Terminator I**) să identificăm corespondențe cu referentul biblic. Elementul religios apare mai ales în romanele de început ale secolului, la M.V. Llosa îndeosebi, și extrem de rar, până la lipsa lui totală în cărțile SF. Dezvoltarea tehnologiei a dus, implicit, la o specializare a escatologiei care și-a lărgit câmpul de acțiune. Astfel, dacă un sfârșit de lume putea fi imaginat, simbolic, într-un spațiu de câțiva km (plantația Canudos- Brazilia în **Războiul sfârșitului lumii** sau Londra în **Războiul lumilor**), el se extinde la întreaga planetă în scrierile **Ziua Independenței**, **Apocalipsul** sau **Ultimatum**, dovedindu-se neîncăpător pentru eroii romanelor lui Asimov, care înființează colonii galactice – **Fundația** – pe care, însă, le paște același pericol. Mai mult decât atât, din cele două romane SF, **Ziua Independenței** și **Războiul lumilor**, deducem că invazia extraterestrilor s-a produs ca urmare a distrugerii propriilor planete, devenite pietre sterpe, ceea ce înseamnă că escatologia poate fi extinsă la nivelul întregului univers.

În ceea ce privește personajele implicate în scenariile apocaliptice, sesizăm intenția autorilor de schimbare/modernizare a perspectivei. Astfel, personajul principal nu este întotdeauna protagonistul cărții, cel „pozitiv” din start. Dimpotrivă, antagonistul își relevă o complexitate stranie, o identitate nouă, încât victoria protagonistului capătă o valoare deosebită. Este cazul romanelor **Nicolae. Domnia Antihristului** și **Terminator I**, care-i întruchipează pe antihriștii moderni, lipsiți de semnele evidente de identificare, și care se pot oricând strecura ușor în viața cotidiană. Antihristul a suferit mutații majore, stăpânind o artă a disimulării de care am fost avertizați prin cuvintele profeților: *”Căci mulți vor veni în numele Meu, zicând că sunt Eu, și vor amăgi pe mulți”*¹⁶. Reconsiderarea Antihristului s-a produs o dată cu romantismul,

când s-a căutat creionarea unui element de antiteză pe măsura lui Iisus Hristos. Se pare că romanticii n-au uitat statutul inițial deținut de Prințul Întunericului înaintea momentului căderii îngerilor. Nostalgia Paradisului pierdut pare să-i frământă în continuare și pe ei, deși dorința lor este limitată la putere și, implicit, la uzurparea tronului ceresc. Între Antihristul lui Soloviov și Nicolae Carpathia există asemănări izbitoare (vârstă, frumusețe, inteligență, idealuri) care par să se revindice din filonul romantic amintit.

Termenii escatologie și apocalips(ă) sunt asociați în conștiința creștinului cu sfârșitul lumii. Avem în vedere aici două componente: planeta, ca structură fizică, și omul/ omenirea. Din interpretările realizate, se desprind câteva idei. Prima ar fi aceea că Pământul nu va dispărea fizic niciodată. Nici invazia extraterestră, nici războiul atomic nu conduc la dezintegrarea Terrei. Toate scenariile imaginate lasă planetei posibilitatea repopulării. Nu afirmăm a reluării vieții, care este varianta cea mai la îndemână, pentru că ne este străină forma/ entitatea care va stăpâni acest spațiu în cazul unei dispariții totale a omului.

O altă idee ia în calcul creatura - distrugerea ei totală sau parțială. Un singur roman, **Ultimatum**, imaginează dispariția totală a omului și deșertificarea planetei, consecința firească a iernii nucleare. Chiar conflictul nuclear prezintă finaluri diferite. Astfel, spre deosebire de **Ultimatum**, alte două romane - **Apocalipsul** și **Terminator I** - confirmă continuarea vieții după explozia atomică. Toate celelalte cărți îi mai dau o șansă omului, lăsând supraviețuitori care să ducă mai departe valorile umane și să nu uite experiențele prin care au trecut, ceea ce nu se întâmplă, din păcate. Ficțiunea păstrează, în general, o viziune optimistă, în sensul că, o dată trecut momentul critic, omenirea beneficiază de un *elan vital*, un impuls de autosugestionare care o ajută să ajungă la următorul.

Sfârșitul lumii valorificat artistic - literar în cazul acesta - determină o stare febrilă care induce scriitorilor un apetit distructiv materializat în densitatea și în interferența formelor escatologice imaginate. Preluând modelul profeției lui Ioan, care a însumat toate reperiile apocaliptice apărute înaintea sa, scriitorul (un profet la rândul său) concentrează manifestări escatologice extreme. Avem în vedere aici romanele care propun finaluri consecutive concurente. Astfel, până spre sfârșitul celui de-al treilea volum, **Apocalipsul** lui St. King părea să-și fi îndreptat atenția către flagelul supergripei, descriind evoluția de coșmar a acesteia. Spectacolul risca să intre în derizoriu prin revenirea la normalitate, astfel că ultimul capitol introduce în scenă un alt dezastru- explozia unui focos nuclear care pulverizează Las Vegas-ul, simbolul plăcerilor nelimitate, o Sodoma modernă. Un alt roman, **Terminator I**, inversează componentele: conflictul nuclear mondial are un al treilea învingător- mașina (creierul electronic). Omenirea alungată în subsolurile planetei are de luptat împotriva unei supertechnologii care s-a autoperfecționat și care și-a propus exterminarea omului. Ambele cărți, și aici ar trebui amintit și romanul **Ciuma**, au finaluri deschise, trădând imposibilitatea omului de a-și gestiona existența, în ciuda lecțiilor pe care i le-a servit cu generozitate istoria.

NOTE

¹ Oswald Spengler, *Declinul Occidentului - Schiță de morfologie a istoriei*, traducere de Ioan Lascu, Editura Beladi, Craiova, 1996, vol. I, cap. II- *Problema istoriei universale*, pp.159-160: *”Fiecare cultură traversează fazele evolutive ale omului. Fiecare are copilăria, tinerețea, maturitatea și bătrânețea ei. [...]*

În cele din urmă, obosită, contrariată, blazată, cultura pierde bucuria ființei și aspiră- ca în vremea romanilor- sa iasă din lumina milenară ca să se refugieze în umbra mistică a sufletelor originare, în sânul matern, în mormânt.”

² Brândușa Palade, *Renovatio mundi. Eseu despre Mileniu între tradiții apocaliptice și modernitate*, Editura Persona, București, 1998, pp. 174-178, despre Frank Kermode și seducția Mileniului.

³ Mordecai Roshwald, *Ultimatum. Ultimele zile ale unui război atomic*, traducere de Dan Hogeia, Editura Politică, București, 1980.

⁴ Northrop Frye, *op. cit.*, p.78: “Scopul unui mit nu e să descrie o situație anume, ci să o conțină într-un mod care să nu-i limiteze semnificația la acea singură situație. Adevărul său se află în structura sa, nu în afară.”

⁵ Dean Devlin & Roland Emmerich, Stephen Molstad, *Ziua Independenței*, Editura Fahrenheit, București, 1996, traducere din limba engleză de Gabriela Truția (în original: *Independence Day*).

⁶ M. V. Llosa, *Războiul sfârșitului lumii*, traducere de Mihai Cantuniar, Editura Cartea Românească, București, 1986.

⁷ Vicente Blasco Ibanez, *Cei patru cavaleri ai Apocalipsului*, traducere din limba spaniolă de Esdra Alhasid, Editura Albatros, București, 1979.

⁸ Tim LaHaye, Jerry B. Jenkins, *Seria Supraviețuitorii*, vol. *Nicolae, Domnia Antihristului*, Rao Internațional, București, 2004, traducere de Anne-Marie Lupașcu.

⁹ *Biblia, Sfânta Evanghelie după Marcu*, 12: v.17, p. 1154.

¹⁰ Albert Camus, *Străinul. Ciurma. Căderea. Exilul și împărăția*, Rao Internațional, București, 1994.

¹¹ Stephen King, *Apocalipsul (Flagelul)*, traducere de Mihai Moroiu, prefața autorului, Nemira, 1996, 3 vol.

¹² *Biblia, Isaia*, cap. 24, p. 694.

¹³ Isaac Asimov, *Eu, robotul*, traducere de Dana Crivăț, Teora, București, 1999; *Roboții și Imperiul*, traducere de Georgeta Stancu și Milena Unciu Leanu, Teora, București, 1996, p. 345.

¹⁴ Randall Frakes, W. H. Wisner, *Terminator I*, traducere de Anca Irina Ionescu, Editura Elit Comentator, București, 1994.

¹⁵ Dean Devlin, Roland Emmerich, Stephen Molstad, *op. cit.*, p. 125

¹⁶ *Biblia, Marcu*, Cap. 13, v. 6, p. 1156.

Portrete de luptători: LUCIAN PETRESCU

Vicu MERLAN

Anul 1948, un an de început al prigoanei comuniste atee împotriva intelectualității și spiritualității românești. A fost anul în care Lucian Petrescu și întregul comandament de 105 ofițeri și subofițeri din care făcea parte erau arestați pe motiv „sabotaj contra Armatei Populare”.

Așa începe povestea fostului ofițer al armatei române, ce era în vizorul noii orânduiri comuniste, pentru faptul că fuseseră unul din cei mai buni ofițeri ai comandamentului de acțiune de sub comanda mareșalului Antonescu.

Întregul comandament a fost judecat de către Tribunalul Militar București, care era condus de generalul Alexandru Petrescu, cel care a condamnat la închisoare, moarte sau muncă silnică peste 20.000 de oameni.

Cei 105 din comandament au primit în total 2000 de ani de închisoare. Lucian Petrescu primise 45 de ani, din care a executat 15. Era al cincilea pe lista condamnaților.

Evenimentul a fost viu discutat la posturile de radio „Londra” și „Vocea Americii și Vocea Europei”. Presa românească îi caracteriza ca pe niște sabotori ai armatei populare, niste „bandiți” ce se împotriveau mersului firesc al socialismului.

Practic întreaga înscenare grotescă a evenimentului s-a produs ca urmare a conflictului dintre ministrul Emil Bodnăraș și comandantul unității, rivalitate care a fost speculată la maxim prin condamnarea multor vieți nevinovate la ani buni de închisoare fără drept de apărare a acestora.

Motivul la constituit deturnarea unei sume importante de

bani din trezoreria unității.

Lucian Petrescu ofițer al acelei unități militare, responsabil al casei, la rugămintea unui coleg, îl împrumută pe acesta cu o sumă mare de bani ce erau destinați a mitui un judecător ce judeca cazul unui „bandit”, ce luptase în munți împotriva securității. Partizanul fusese prins și risca o condamnare la moarte. Prin suma împrumutată a fost salvată o viață, însă cu ce preț...Fapta a fost interceptată, nu se stie prin ce informator, având repercursiuni tragice asupra întregii unități militare, fiind un pretext numai bun de a-și pune în aplicare răzburarea demonică ministrul Bodnăraș.

Corina și Lucian Petrescu înainte de război (1941)

După condamnare, Lucian Petrescu (fost ofițer apropiat al mareșalului Antonescu, coordonator asupra unor planuri de lupte de dincolo de Nistru împotriva armatelor bolșevice) este închis timp de un an de zile într-o celulă tip fântână, la Uranus. Temnița avea doar o ferestruică la peste 3 metri înălțime, iar patul era constituit dintr-un prichici pe care erau așezați câțiva strujeni de porumb. Ferestruica era deschisă chiar și-n timpul iernii.

În martie 1949, ministrul Emil Bodnăraș îl vizitează la închisoare adresându-i următoarele: „Ai vrut să-l servești pe Truman (n.n. președintele american)? Dar o să am grijă să te port prin toate închisorile țării, ca să mățuri cu barba toate curțile”... După un an de carceră a fost scos și plimbat prin toate închisorile țării, așam cum i se prezise. În cei zece ani de pușcarie a fost purtat prin toate coloniile de exterminare fizică a Canalului: Poarta Albă, Culmea, Peninsula, Capul Midia,

Constanța. Povestește cum stadionul de la Constanța a fost făcut de 3000 de deținuți, floarea intelectualității românești, fiind stropit cu mult sânge. Pe căldura caniculară de la Canal, apa era o fudulie. Uneori trebuiau să bea din tanderul locomotivelor, care conținea sodă caustică, dar Dumnezeu i-a întărit și au rezistat. Lucian Petrescu și mulți alții recunosc că acest Canal dintre Cernavodă și Agigea este presărat cu mii de morți nevinovați. Fiecare metru pătrat este stropit cu sângele celor care s-au împotrivit sistemului comunist ateu sau nu au vrut să cocheteze cu acesta. A fost jertfa lor pentru binele nostru a celor ce scriem și trăim în acest moment istoric.

Lucian Petrescu își amintește că în ultima închisoare Vlădeni, condițiile de viață erau neomenești: „*Dormem în saivanele oilor, închise la intrare cu sârmă ghimpată, pe paie și fân, plin de șerpi, astfel încât noaptea trebuia să dormim ținând mâna la gură să nu intre șerpii în noi*”...

A executat 10 ani și 40 de zile de pușcărie, fiind eliberat datorită „relaxării” politice comuniste din țară.

După chinul celor zece ani, când nu credea că va mai scăpa vreodată din lagăr, este informat că va fi liber. Nu a crezut-o, știind bine că astfel de știri de multe ori erau iluzorii. Totuși pe 18 septembrie 1958 este eliberat și condus la poartă de sute de deținuți. „*Se uitau la mine ca la un câine scăpat de sub vigilența stăpânului*”...

Îndată după liberare este lăsat în gară la Fetești, de acolo urmându-și drumul până la Blaj, la casa natală.

Gândul libertății i-a dat aripi. Spera să o ia de la capăt, să-și refacă viața, să viseze ca orice om liber. Fals. Realitatea din afara lagărului nu era cu mult diferită de cea din interior. Oamenii trăiau doar cu iluzia că sunt liberi, însă sistemul comunist îngrădise orice manifestare liberă în cuget și spirit a ființei umane.

Nonvalorile puseseră stăpânire pe mulțime, pe sistemul de conducere al țării. Schimbările de regim aveau repercursiuni și asupra familiei sale.

Când fuseseră arestat avea deja familie. Soția Corina auzind că a primit 45 de ani de pușcărie (având pe atunci 27 de ani), după o perioadă lungă de așteptări, dorind să scape și de stigmatul pus de hidra comunistă, divorțează (era o modalitate des folosită de fostele soții pentru a scăpa de urmărire sau alte „binefaceri” ale sistemului, chiar dacă ele așteptau cu sufletul la gură vești sau în cazuri fericite întoarcerea lor, luându-o de la capăt ca și cum acea hârtie nu ar fi însemnat nimic). În cazul lui Lucian Petrescu lucrurile luaseră o altă turnură. Pierzându-și speranța revenirii soțului ei Corina se recăsătorește.

Cei dragi, manipulați prin toate mijloacele posibile, ajung să se creadă vinovați de faptul că Lucian Petrescu și ceilalți de teapa lui sunt niște „bandiți” care nu vor decât răul poporului și chiar propriilor familii. Păpușarii își atinseseră scopul...

Fire tare de caracter, trecut prin anii buni de psihoză de

front (1941-1945), Lucian Petrescu i-a această încercare ca pe un nou test dat de Dumnezeu asupra făpturii sale trecătoare prin viață, acceptându-și destinul. Și totuși recunoaște: „Pe Corina în cele din urmă am înțeles-o, erau prea mulți ani și nu mai spera să fiu în viață. M-a durut, dar a trecut...” Cu toate acestea, deși au trecut 45 de ani și acum mai vorbește cu ea, povestindu-și amarul prin care a trecut atunci.

Pentru a i se pierde urma, fiind un bun strateg militar, Lucian Petrescu pleacă din Blaj la o mină din județul Prahova, găsind printre ortaci adevărați prieteni. După doi ani întâlnește o femeie cu chip de înger - Cati, care îl ocrotește ca pe propriul său copil. Fug de acolo și se mută la Huși, unde și astăzi își petrec dulcele bătrâneți. Cumpătarea, omenia, modestia, ajutorul apropielii, au fost norme după care s-au ghidat în toți acești ani, având

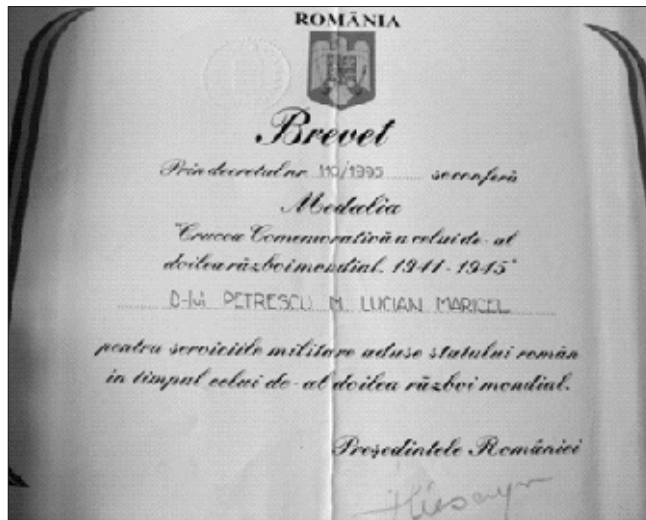
ca răsplată, chiar într-un sistem care era împotriva firii umane, bunăvoința oamenilor din jur, recunoaștință chiar de către „unșii poporului”. Devine unul din cei mai buni contabili ai fostului IAS Huși, mâna dreaptă a „tovarășului” Ion Neamțu, la care veneau în dese rânduri „tovi” de la partid să-și îmbuizeze minte și burțile cu mâncăruri și vinuri alese, culese de pe plaiurile hușene.

Astăzi, îi întâlnesc deseori pe Cati și Lucian Petrescu prin parc de mână, plimbându-se ca doi adolescenți, firi vioaie, neîntrezărindu-se nici o urmă a frumoase vârste de înțelepciune și maturitate pe care o port. Văd în ei adevărate modele vii de moralitate, la grea căutare în aceste zile când hidra comunistă atee a fost înlocuită cu alta mondialistă, mai perfidă și înșelătoare.

Lucian Petrescu, intelectual curajos scrie și istorie din faptele trăite în preajma reginei Maria, de felul cum a cunoscut-o la Balcic, despre mareșalul Antonescu pe care l-a însoțit în marea ofensivă de eliberare a nemului românesc de dincolo de Prut, cât și despre soția mareșalului Maria Antonescu pe care a întâlnit-o în timpul deportării din Bărăgan la Lătești, cât și despre multe altele. La Huși, invitat cu

ocazia unor simpozioane culturale, electrizează sală prin discursul său sincer, bazat pe trăirea faptului istoric în spiritul adevărului. Fiecărui participant i-a fost insuflat un patriotism viu, autentic, plin de forță morală și spirituală, demonstrându-ne că viața cu toate încercările ei ne poate oferi numeroase oportunități care ne pot purifica sufletul și mintea.

Lucian Petrescu s-a dovedit a fi un „partizan” viu chiar printre nonvalorile comuniste, fiind un model la care s-au raportat cei din jur. A supravețuit prin inteligență și speranță. A supravețuit pentru a ne spune lecția de istorie prin viu grai, acum la 90 de ani, așa cum a trăit-o și a înțeles-o. A supravețuit pentru noi.

Recunoașterea meritelor eroului
Lucian Petrescu

Crâmpiele de... gânduri...

Constantin CLISU

În rândurile ce urmează nu ne propunem să povestim sau să recenzăm, în sensul cunoscut, recenta operă dăruită cititorilor, cu generozitatea-i cunoscută, scriitorul ieșean Ion N.Oprea. Din cartea intitulată „MEDALIOANE-Semnal istorico-literar” vom încerca, pe cât va fi posibil, să culegem, doar câteva crâmpiele de gânduri, cu care autorul i-a înobilat și i-a adus pe pedestalul timpului prezent pe cei la a căror operă se referă.

Ar fi de altfel foarte greu, dacă nu imposibil, să detaliem referirile la numele și operele cuprinse între cele două coperte ale volumului în discuție.

Folosind volumul apărut câtva timp în urmă LA 75 de ani laudă lui C.D.Zeletin Ion N.Oprea își pornește la drum „medalioanele” sale așezând în prim plan pe C.D.Zeletin, pe care îl consideră pe drept cuvânt un nume mare în știință, istoriografie și scriere românească, în general. Membru al Uniunii Scriitorilor din România din 1967, membru al Academiei de Științe medicale și președinte al Societății Medicilor Scriitori și publiciști din România, autor a peste 40 de volume de literatură și a sute de comentarii în presa literară de specialitate. I.N.O. a ținut să reamintească cititorilor săi că C.D.Zeletin este „cel dintâi traducător în românește a poeziilor lui Michelangelo Buonaroti și al ediției „Florile răului” de Charles Boudelaire.

Semnalând apariția volumului: „Principesa Elena Bibescu”- mare pianistă-C.D.Z. apreciază contribuția acestei personalități la viața culturală a țării și a Bârladului – acest loc, păstrând proporțiile, fiind în multe ocazii asemănat cu un Weimar, la a cărui faimă a contribuit din plin și fiica lui Manolache Costache Epureanu, fost prim ministru al României.

În acest medalion găsim o incursiune în istoria mai îndepărtată sau mai apropiată a acestui oraș de legendă, care este Bârladul, toate trimiterile constituind innuri pline de candoare despre urbea care a dat țării pe primul domn al Principatelor, Alexandru Ion Cuza, pe Vasile Pârvan, G. Ibrăileanu, N.N.Tonitza, G.Ivănescu, G.Tutoveanu, Emil Gârleanu, Corneliu Moldovanu și mulți, mulți alții al căror nume ar putea acoperi paginile multor tomuri.

Nu sunt trecute pe lista uitării nici revistele care au constituit în vreme adevărate drapele emblematice: *Ion Creangă*- înființată în 1908 - de către Tudor Pamfile, *Semănătorul* – în 1870 de către Ștefan Neagoe, *Paloda* (ziar)1881, revista *Făt Frumos* inițiată de către Emil Gârleanu, D.Nanu, A.Mândru și Corneliu Moldovanu, revista *Miron Costin* – 1913, *Florile Dalbe* - 1919 de către George Tutoveanu, V.Voiculescu, Tudor Pamfile și M. Lungianu și altele.

Un reviriment în viața culturală a Bârladului a constituit-o apariția ACADEMIEI BÂRLĂDENE (1915) - protagoniști fiind George Tutoveanu, Tudor Pamfile și părintele Toma Chiricuță, considerată ca cea mai traică societate artistică din țară. *Academia* a avut reviste proprii *Florile Dalbe* -1919, *Graiul Nostru* -1925-1927 și *Scrisul nostru* -1929-1931.

În cadrul acestei societăți au conferențiat: George Topârceanu, Ionel Teodoreanu I.A.Bassarabescu, Tudor Vianu și alții.

Medalioanele, asemenea unor perle înșiruite pe un fir de borangic rupt din soare, și puse la gâtul unei femei frumoase, continuă cu faimoasa familie a „Costăcheștilor” sub titlul –*Omagiu –tată și fiică*– autorul motivând cu date și fapte aportul acestei mari familii de boieri patrioți la actul istoric al Unirii principatelor de la 24 ianuarie 1859. Alături de Alexandru Ioan Cuza s-au aflat și

Manolache Costache Epureanu, Costache Negri, Mihail Kogălniceanu, Anastasie Panu, Iorgu Radu și mulți alții.

Din ramura familiei Costăcheștilor este amintită și Josefina-vara Elenei Costache Epureanu, devenită după un mariaj nereușit Josefina Sturdza. Despre această doamnă a timpului ziarul *Paloda* din 7 noiembrie 1893 scria: „Doamna Josefina Sturdza e femeia cea mai cultă din Bârlad. Discută cu aceeași competență chestiuni științifice ca și cele literare, în care s-a specializat”.

Demn de condeii lui C.D.Zeletin este semnalarea în volumul „Principesa Elena Bibescu” scriere cu tușe evidente de simpatie și dreaptă așezare în Cartea Neamului a celei care l-a sprijinit pe George Enescu „față de care s-a comportat ca o mamă, căreia el i-a închinat întreaga sa operă până la Oedip.”

Prezența în viața muzicală a Bârladului a muzicianului și profesorului Eugeniu Bulbuc a avut darul de a întreține la un nivel înalt manifestări de gen sub patronajul Societății Armonia în cadrul căreia și-a adus aportul și Clotilda Averescu, pianista Maria Maurojeni și alte mărimi muzicale ale vremii. Concertele „Societății” au depășit granițele orașului Bârlad ele fiind prezente și pe scenele din orașele Tecuci, Vaslui, Galați și la București la „Expoziția Publică din Parcul Carol”.

Din șiragul acestor „medalioane-perle” de un interes deloc de neglijat se află și cel intitulat: „C.D.Zeletin: comentator de politică internațională”. Sunt referiri la relațiile lui Nicolae Titulescu cu Anton Bibescu, diplomat și el, fiul Elenei Bibescu care și-a manifestat „vădit ori în culise ostilitatea față de politica filsovietică a lui N.Titulescu”. Acuzăția este pe deplin îndreptățită, de vreme ce

N.Titulescu a alimentat dorița U.R.S.S. de a nu renunța la Basarabia servind în acest mod, interese străine țării sale.

Mărturiseam în rândurile de mai sus , că voi încerca, pe cât posibil, să prezint câteva crâmpiele de gânduri din această vastă lucrare a lui I.N.O. Cu cât am înaintat însă în țesătura scriiturii, cucerit de stilul scriitorului, de trimiterile la o multitudine de documente m-am văzut nevoit să telegrafiez evenimente și fapte trecând nepermis de ușor pe lângă numele multor personalități fiindcă, în altă situație, am ferma convingere că s-ar cere, ca pe marginea acestui volum, care poate fi catalogat drept o *carte-biblioteca* să se mai scrie un altul, dacă nu mai multe, dată fiind bogăția relatărilor iscusitului, neobositului, talentatului scriitor Ion N.Oprea.

„Eminescu-prefațator” este un medalion –emblemă în care se spune, textual: *În timp ce Eminescu dezgroapă literatura, N. Manolescu*, (unul dintre detractorii marelui poet,) în timpurile moderne, pur și simplu, o îngroapă.

Într-un alt medalion , nu este uitat poetul volumului *Albastru* și inițiatorul Societății Academia Bârlădeană-pomenită în rândurile mai sus.

Al.O.Teodorescu, cunoscut mai ales sub numele de Păstorel, este prezent cu volumul *Tâmâie și otravă* – fiind considerat până astăzi ca unul dintre cei mai caustici epigramiști ai epocii sale care își motiva săgețile împotriva racilelor societății vremii :

„Nu scriu cu zeamă de lămâie,
Nici slova mi-o doresc suavă,
Deci, omului i-am dat tămâie
Peticanthropului i-am dat otravă!”

Ilie Dan-„critic și istoric literar, editor și traducător” este prezent cu o succintă prezentare a volumului „Întâlnirea din tren” aparținând Elenei Petriman Țărâlungă care, a beneficiat , ca mulți

alți începători de sprijinul și îndrumarea lui C.D.Zeletin; Gheorghe Parusi-autor de cărți la 70 de ani, puțin cunoscut publicului larg deși este un cărturar care prin scrierile sale oferă celor interesați material de studiu în „spațiu și timp”, Timp care s-a cernut peste Capitala țării noastre, din vremuri imemorabile până în prezent; Gabriel Liceanu cu una dintre scrierile sale de referință: „Scrisori către fiul meu- Medic și pacient.”

Sunt 16 scrisori adresate fiului său aflat în Japonia-căruia îi dă povețe, care ne trimite cu gândul la „Neagoe Basarab către fiul său Teodosie”. Sunt aceste scrisori meditații privitoare la propria sa viață, mai ales când starea sa de sănătate (o operație pe cord) îl pune în situația să privească lumea cu alți ochi decât o făcuse până atunci.

În continuare scriitorul Ion N.Oprea semnalează, cu prietenie nedisimulată, apariția a două cărți într-un an aparținând semnatarului acestor „crâmpene de gânduri”: și anume: romanul: *La marginea nopții* și volumul de panseuri: *Miniaturi pentru buzunarul din stânga*.

Nu-l uită nici pe Marin Rotaru, considerându-l „un adlmecător al frumuseților arheologice”. În cartea acestuia „Antichitățile Elanului” sunt pomeniți Ghenuță Coman și Constantin Buzdugan care și-au dedicat întreaga viață cercetărilor arheologice de pe toată Valea Ealanului din paleolitic până în secolul al XVIII-lea.

O serie de „medalioane” fac referiri pertinente la scriitorii precum „Maria Ploae și credința în Dumnezeu”, Mânăstireanu Gh.Alexandru – care are deja tipărite două cărți intitulate „Călătorii prin vâltoarea vremii” ș.a.

Scriitorul Ion N. Oprea se mărturisește, cu modestie, prezentându-și preocupărilor de o viață ca fiind un trudit neobosit în spinoasa și sisifica preocupare de a găsi și pune la locul potrivit, cuvântul potrivit începutul făcându-l încă din timpul stagiului militar în calitate de corespondent la ziarul

Apărarea Patriei, Glasul Patriei continuând apoi ca redactor la ziarul regional „Steagul roșu” din Bârlad, ca redactor șef la ziarul de uzină „Rulmentul” și, mutându-se la Iași când devine redactor la ziarul „Flacăra Iașului”. Dar adevărata vocație de scriitor, Ion N. Oprea o demonstrează în cele peste 20 volume de proză publicate în care abordează teme de o mare diversitate impresionantă. Amintim doar câteva dintre acestea: *Bucovina în presa vremii, vol.I și II, Mălin, vestitorul revoluției-o carte-lacrimă-*, *Hușul în presa vremii, Bârladul în presa vremii, Vasluiul în presa vremii, Personalități moldave, CARTE-Omagiu Mamei, Lumânărică și lista ar putea continua.*

Mergând pe firul cărții, suntem întâmpinați de alți oameni ai timpului nostru precum Neculai Ciocină-Bârlad prezentat cu volumul: „Materie, timp, spațiu” un album care reproduce picturile acestuia despre care cunoscutul critic de artă Valentin Ciucă le caracteriza ca fiind *un fel de muzică de sarabandă*.

Corneliu Văleanu- un scriitor puțin cunoscut cititorilor- se remarcă, la cei 70 de ani ai săi, cu volumele: *Petale de gând și Catrene țepoase și rondeluri*.

Scriitorul Constantin Străchinaru prezentând *Liniștea spaimelor* semnată de Elena Olariu caracterizează această carte *ca fiind o ocazie pentru Liniștea spaimelor din noi*.

Alte medalioane, alte nume: Petru Popescu cu: *Supleantul și Zoia, Personalitățile anilor 1950-2000, Dicționarul Busuiosc* ce cuprinde *Scriitori și publiciști ieșeni, Nichifor Crainic –șoim peste prăpastie, Ion Antonovici – Depozitarul* (Note istorice și tradiționale privitoare la bisericile din ținutul Tutovei) și mulți, mulți alții...

Nu puteau lipsi din această carte bibliotecă două nume de referință din viața culturală a Iașului: Constantin Hușanu și Alexandru Tacu.

Despre recente opere ale lui Constantin Hușanu –scriitorul, ziaristul, editorialistul Ion N.Oprea consemnează două medalioane: *Curseștii-odă răzășimii române și Când zici Cotnari, spui de toate* – făcând și referire la „Cotnari în literatură și artă” – în pregătire.

Ion N. Oprea *-ne încredințează-că, referindu-se la prima carte, nu este o monografie în stil clasic, după reguli rigide ci...un istoric și evocări cu de toate.*

Nimic și nimeni nu poate să caracterizeze mai bine bogăția de idei și fapte cuprinse între copertele acestei cărți („Cursești”) ca spusele scriitorului însuși: *...am realizat o sumară și probabilă fotografie peste generațiile pierdute în negura veșniciei și că știm acum, că acest sat își trage obârșia din fostele sate răzășești clădite de Ștefan cel Mare.*

Cărțile lui Constantin Hușanu surprind prin temele îmbrățișate de autor, ținând de fiecare dată de a nu se repeta, evitând drumurile deja știute în literatură, el punând drept pavament, cu generozitate, sufletul său împovărat de tainice frumuseți.

Despre Cotnari s-a scris mult și de către personalități pe care istoria le-a așezat la loc de cinste în Cartea neamului.

Constantin Hușanu o face în alt mod, ridicând localitatea la rangul unei capitale de reședință domnească de vreme ce de aici s-au emis scrisori domnești, hrisoave, scrieri cu valoarea unor legi.

Constantin Hușanu ne conduce prin istoria Moldovei, ne face cunoștință cu domnitorii care au călcat aceste locuri care, pe lângă punerea în operă a treburilor țării, au gustat și din licoarea dumnezeiască pe care soarele a cernut-o peste dealurile dogorâte de podgorii ale Cotnarilor.

Mergând cu pași mici și răbdători peste paginile cărții lui Ion N.Oprea întâlnim numele unui autor deja bine cunoscut în lumea culturală a Iașului, este vorba despre Alexandru Tacu Zeletin, prezentat în acest volum cu o operă de o factură cu totul aparte, intitulată *Omul interzis* - aflat la a doua ediție în anul 2009- *volum în care se arată că victimele legilor și faptelor înalților demnitari ai țării se numără cu mii, cu zecile de mii...greu se doboară rămășițele înțepenite la noi de comunism.*

Temător îndreptățit că Timpul și Timpurile îi va trece pe mulți trudituri în ale scrisului sub implacabila lespede a tăcerii, în marea sa generozitate, scriitorul Ion N.Oprea i-a așezat în cartea sa, fără a-i judeca sau să le dea sentințe, ci ca unul ce s-a aflat mereu ca în sala marelui tribunal al vieții, privind lucid, înregistrând întocmai unui seismograf, mișcările tectonice ale epocii sale, a pus în acest fel pe masa contemporanilor o istorie trecută sau prezentă din scrierile sale răzbătând ca un ecou perpetuu cunoscutele versuri din poemul eminescian: „Ce-ți doresc eu ție, dulce Românie, La trecutu-ți mare, mare viitor!”

Contul Asociației Culturale
“ACADEMIA RURALĂ ELANUL”

2511.1-6065.1/ROL deschis la B.C.R. Bârlad

e-mail: revistaelanul@gmail.com

<https://sites.google.com/site/elanulvs/>

Redacția (tel.: 0235-436100)

Redactor șef: Marin Rotaru

Redactor-șef adjunct: Cristian Onel

Redactori corespondenți:

Vlad Codrea, Univ. “Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca

Laurențiu Chiriac, Vaslui

Dan Ravaru, Vaslui

Ion N. Oprea, Iași

Simion Bogdănescu, Bârlad

Serghei Coloșenco, Bârlad

Mircea Coloșenco, București

Laurențiu Ursachi, Bârlad

Teodor Hardon, Rânzești

Florin Varvara, Sărățeni

Sorin Langu, Galați

Ciprian Toderășcu, Găgești

Tehnoredactare: Bogdan Artene

Tipar: SC Irimpex SRL Bârlad

ISSN: 1583-3593

**Număr apărut cu sprijinul Centrului Județean pentru
Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Vaslui**

Responsabilitatea pentru conținutul articolelor aparține, în exclusivitate, autorilor.

Biblioteca – centru de documentare și informare

(coordonator – prof. Valentina Lupu), Editura PIM, Iași, 2010

Curcubeu peste timp. (Volum îngrijit de prof. Veronica Anton, Muza Maftei, Andrei Huiban, Teodor Pracsu, Gica Ursanu, Valentina Lupu), Editura PIM, Iași, 2010. Recenzii

Nicolae IONESCU

Sub egida Casei Corpului Didactic Vaslui, o instituție care luminează și îndrumă oamenii școlii, au apărut recent două volume despre menirea bibliotecii, în general, și a acestui compartiment de informare, în special. În prima carte, intitulată *Biblioteca centru de documentare și informare* – a fost și tema de bază a participanților la Conferința Națională a Bibliotecarilor CCD sub egida MECTS care s-a desfășurat la Vaslui în primăvara anului trecut. Bibliotecari și dascăli cu vocație din țară și județ, și-au exprimat gândurile despre rolul Casei Cărții Didactice. Volumul se deschide cu reflecțiile doamnei inspector general al I.S.J. Vaslui, Mihaela Veronica Cososchi, despre rolul ideilor tipărite în dezvoltarea cunoașterii. Aceste considerații continuă prin intervențiile a 47 de invitați, încheindu-se cu gândurile profesorului Teodor Pracsu, cunosător avizat al cărții școlare, care sublinia faptul că a desființa o bibliotecă este o greșeală impardonabilă. Enunțul patetic al domniei sale este că lucrătorii cu cartea nu ies niciodată la pensie.

În adevăr, într-o vreme agitată, în schimbare, când interesul pentru cartea tipărită scade alarmant, privirea tuturor este îndreptată spre permanența lecturii. Omul devotat cărții, dascălul din bibliotecă, vine în întâmpinarea cititorilor, îndeosebi a tinerilor, prin organizarea de expoziții, de simpozioane, medalioane culturale și alte acțiuni menite să formeze și să deschidă interesul pentru cunoaștere. El își asumă rolul de modelator în formarea personalității umane, ridicat la rangul de "îndrumător al tineretului", fiind sufletul bibliotecii. Aceasta este o realitate confirmată de activitatea multor bibliotecari care au calități de pedagog și psiholog. Dintre aceștia, menționăm pe Petrini Catinca de la Liceul „Mihail Kogălniceanu”, Mariana Juverdeanu de la Colegiul Economic „Anghel Rugină” și, desigur, Valentina Lupu de la C.C.D. Vaslui, căruia îi datorăm aceste volume despre această instituție a cărții. Biblioteca nu concurează procesul de învățământ, ci îl completează. Ea oferă documentația practică, trezind interesul

pentru informare atât de necesar oamenilor și „numai biblioteca este memoria singură și durabilă a omenirii ai cărei autori au, fiecare în parte, o memorie mărginită și nedesăvârșită” cum evidențiază marele gânditor Schopenhauer.

În paginile celei de-a doua cărți cu titlu sugestiv, *Curcubeu peste timp*, apărută la aceeași editură PIM, cititorii găsesc reflecții despre bine și frumos, adevăr și fericire, educație și muncă, adunate cu migală de doamna Valentina Lupu de la diferite personalități centrale și locale care au fost oaspeții bibliotecii de-a lungul timpului. Amintim câteva nume din lumea cărții și nu numai: George Anca, Ion Stoica, Mihai Petrescu, George Corbu, Alexandru Mironov, Mircea Regneală, Theodor Codreanu, Gheorghe Sărac, Constantin Bucescu etc...

Bogatele tradiții ale bibliotecii se încadrează armonios în istoria învățământului, stimulează și obligă pe dascăli. Ne aflăm la confluența trecutului - care a dat valori durabile - cu timpul actual, căruia trebuie să-i aparținem. În zilele noastre, călăuziți de profesori de prestigiu, elevii pătrund în lumea fascinantă a cunoașterii, înțeleg frumusețea artei sau se raportează filosofic universului, într-o căutare permanentă a esențelor și a adevărilor. De aceea, școala și biblioteca, într-o lume în tranziție, au menirea să reziste timpului, să perpetueze tradițiile și valorile mai departe, în secolele următoare. A doua carte oferă un prilej de reflecție, o posibilitate de cunoaștere a drumului parcurs de biblioteca Casei Corpului Didactic, cu *luminile și umbrele* sale, de desprindere a unor învățăminte. Ea cinstește înaintașii - directorii instituției, colaboratorii, educatorii care au trecut pe aici, invitații, personalul administrativ-evenimentul editorial reprezentând, totodată, și o angajare plină de responsabilitate pentru viitor.

Încercarea doamnei profesoare Valentina Lupu cu sprijinul managerilor instituției de a reface drumul parcurs de bibliotecă până astăzi, a constituit o experiență interesantă, care i-a oferit satisfacții. În demersul său au existat,

însă, destule dificultăți, generate de volumul și de valoarea inegală a surselor privind diferite momente din viața acesteia. S-au evitat, pe cât a fost cu putință, aprecierile globale, nediferențiate, care ar fi putut crea o imagine deformată, unilaterală, a instituției, a colaboratorilor și invitaților și, nu în ultimul rând, a rezultatelor obținute.

Credem că prezentarea succintă, descriptivă, a unor momente din activitățile complexe ale bibliotecii este binevenită, pentru, dascălii de azi, îndeosebi, cei tineri, dornici de cunoaștere.

Așadar, să ne bucurăm de fiecare dată când apare o carte pe această temă. Lucrarea este interesantă, incitantă, oportună, inedită și onestă în mediul cultural local și nu numai. Ca orice demers uman și această carte este perfectibilă.

Cunoaștem strădania doamnei Valentina Lupu pentru apariția acestor cărți care se întrepătrund și o felicităm pentru acest demers. De aceea, le recomandăm călduros, dânsa nefiind la prima apariție editorială și dorim să nu fie ultima. Încheind aceste rânduri, avem convingerea că noi ediții ale lor, mai ample, bazate pe sugestiile cititorilor, cărora se adresează aceste cărți ar fi binevenite.

Corneliu VĂLEANU

Revărsare de dor

O revărsare de dor e în mine
Ca un fluviu diluvian,
Te chem să vii din adâncuri senine
La marea cu țărnișă de cristal.

Acolo voi fi paznic de far
La sufletul ce cată-alinare,
Sau mă voi mistui în vatra de jar
Bătută de vânturi și soare.

Auzi-mi iubito, glasul meu de cocor,
Vino să-mi stai pe aripă,
Pluti-vom spre veșnicul zbor
Măcar pentru-o clipă.